

Tiina Sotkasiira,
Päivi Harinen,
Jussi Ronkainen (toim.)

**Meille
saa tulla**

Tiina Sotkasiira, Päivi Harinen, Jussi Ronkainen (toim.)

Meille saa tulla

Meille saa tulla

© Kirjoittajat

Kustantaja:

Suomen Akatemian tutkimushanke

Muuttuva kansalaisyhteiskunta

- monikulttuurisuus, nuoret ja kulttuurinen kansalaisuus Suomessa

Itä-Suomen yliopisto, Joensuu.

Kirjan kuvat ovat syntyneet osana Meille saa tulla -kampanjan ja Pohjois-Karjalan Ammattiopiston (Joensuu) AV-viestinnän yhteistyötä.

Lisätietoa opinnoista saat osoitteessa www.media-assistentti.com

Meille saa tulla -kirjan tekstejä saa kopioida opetustarkoituksessa seuraavilla ehdoilla:
teosta ei saa käyttää ansiotarkoituksissa ja tekstin lähde tulee mainita.

ISBN 978-952-61-0283-2

Etu - ja takakannen kuva: Joonas-Pekka Hirvonen

Graafinen suunnittelu ja taitto:

Jussi Virratvuori, Viestintätoimisto Kirjokansi

Juvenes Print - Tampereen Yliopistopaino Oy

Tampere, 2010

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	6
----------------	---

KOHTAAMISIA - VÄISTÄNKÖ VASTAANTULIJAA?

Anne-Mari Souto "MEIDÄN KOULUSSA EI OLE RASISMIA". HMM... EN USKO	11
Riitta-Liisa Koponen: YKSI OHIMENEVÄ KOHTAAMINEN KOULUN ARJESSA	13
Tiina Sotkasiira VASTUU VÄISTYY HELPOSTI	15
Gazale Öngörür MUUTAMA MUISTO	18
Päivi Harinen MIKSI SE ON NIIN VAIKEAA? - KOKEMUKSIA RASISMIA VASTAAN ASETTUMISESTA JA ASETTUMATTOMUUDESTA	21
Mathias Ebot HAVAINTOJA VIHAAN JA RASISMIIN OPPIMISESTA	23

KESKUSTELUA JA VASTAVÄITTEITÄ - KUKA PUHUU JA KENEN ÄÄNELLÄ?

Alain Minguet NIITÄ VILISEE KAIKKIALLA!	29
Jatta Herranen ja Antti Kivijärvi YKSIÄÄNISYYDEN ONGELMAT	31
Terhi Nevalainen KRIITTISYYS ON SAIRAAAN KIVAA	34
Janne "Rysky" Riiheläinen TODISTAMISEN TAAKKA	36
Tuula Joro ja Anni Rannikko TILAA HENGITTÄÄ	39
Vesa Puuronen RASISTISET VITSIT	41

PYKÄLIÄ JA PUHEENVUOROJA

Kai Markkula HYVÄT ETNISET SUHTEET JA RASISMIN TILANNE JOENSUUSSA POLIISILAITOKSEN SILMIN	47
Jussi Ronkainen OMAN KYLÄN POJAT JA 61 EUROA – MUUTAMA MAININTA EPÄTIETOISILLE	50
Tiina Tolvanen KAIKKIEN KANSSA ON TULTAVA TOIMEEN	53
Janna Puumalainen MONIKULTTUURINEN KAUPUNKI ON HAUSKA	54
Jarkko Riikonen MEILLE SAA TULLA!	56
"HUONEENTAUHU"	59
KIRJOITTAJAT	60

Kuva: Iiris Tuononen

JOHDANTO

2010-vuoden alussa Joensuussa havahduttiin taas siihen, että rasististen rikosten määrä oli nousussa ja moni kaupungin asukas eli pelon sävyttämää arkea. Aivan kuten 1990-luvullakin, myös tänä päivänä Joensuussa on paljon sellaisia kaupunkilaisia, joiden mielestä rasismi on tuomittava sen kaikissa muodoissa. Tästä vakaumuksesta syntyi rasisminvastainen kansalaiskampanja Meille saa tulla.

Kampanjaa käynnistettäessä nousi esille, että vaikka monet vastustavat rasismia, he kokevat, ettei heillä ole tietoa, taitoa, välineitä tai väyliä rasismin kitkemiseen. Lisäksi rasismi on paitsi vaikea asia, myös epämiellyttävä, ja siksikin sen käsittely on hankalaa jopa omassa mielessä saati sitten julkisesti. Tämän pamflettikokoelman kirjoittajat pyrkivät omalta osaltaan löytämään ratkaisuja rasismiin ja sen kohtamiseen liittyviin ongelmiin ja tuovat esiin keinoja, joilla rasismiin voi puuttua. Teksteistä käy vastaansanomattomasti ilmi, että rasismin vastustaminen eri ihmisillä ja eri elämäntilanteissa vaatii erilaisia pieniä ja suuria tekoja.

Tämä ei ole kirja maahanmuutosta, vaikka kieltämättä maahanmuuttoa koskeva keskustelu sisältää usein piirteitä rasistisesta ajattelusta. Kaikki maahanmuuttoa tai maahanmuuttopolitiikkaa arvosteleva sanankäyttö ei kuitenkaan ole rasismia. Rasismia ei ole esimerkiksi se, että on eri mieltä jonkun tapakulttuurin piiriin kuuluvan käytännön hyväksyttävyydestä, eikä väittely siitä, miten verovaroja Suomessa tulisi käyttää. Sen sijaan rasistista käytöstä on kertoa jonkun kansallisen tai uskonnollisen ryhmän olevan uhka suomalaisuudelle tai väittää maahanmuuttajien kaikkienensa käyttävän hyväksi suomalaista sosiaaliturvaa. Rasisti yleistää esimerkiksi kansallisuuteen, etnisyyteen tai uskontoon liittyvissä asioissa ja sekoittaa maahanmuuttoa ja maahanmuuttajia koskevat mielipiteet. Ei-rasisti ei yleistä ja pyrkii kohtelemaan ihmisiä yksilöinä eikä tietyn ryhmän stereotyyppisinä edustajina.

Kokoelmassa on kirjoittajia monilta eri elämäniloilta. Mukana on opiskelijoita, tutkijoita, vaikuttajia ja viranomaisia, kuten poliisin ja Joensuun kaupungin edustajat, jotka työtehtävissään ovat törmänneet monikulttuurisuuden haasteisiin ja hyviin puoliin. Vaikka tavat käsitellä ja ymmärtää rasismia ilmiönä vaihtelevat, kirjoittajia yhdistää halu etsiä suhtautumis- ja toimintatapoja, joiden avulla voi puuttua rasismin aiheuttamiin epäkohtiin. Kokoelmassa on sekä tutkimukseen perustuvia puheenvuoroja että käytännön kokemuksia. Henkilökohtainen onkin tässä mitä suurimmassa määrin myös poliittista. On rohkeaa käyttää puheenvuoro aihepiiristä, johon liittyy monia hankauksia, ja ottaa riski, että asettuu vastahankaan joskus läheistenkin ihmisten kanssa.

Keskustelu rasismien sisällöistä ja ilmenemismuodoista on niiden monitulkintaisuuden vuoksi usein vaikeaa ja räjähdysherkkää. Rasismilla on alun perin viitattu ihmisten ”rodulliseen” erilaisuuteen ja sen oikeuttamaan eriarvoisuuteen. Klassinen rotuajattelu on saanut ajan kuluessa uusia muotoja ja laajentunut esimerkiksi kulttuurirasismiksi. Kulttuurirasismiin sisältyy ajatus, että eri kulttuureita edustavilla ihmisillä on maailmassa luonnolliset asuinpaikkansa, joissa heidän tulisi pysyä. Kulttuurien väliset erot nähdään ylittämättömiksi ja uhkiksi. Rasismia esiintyy yhtäältä tietoisena fyysisenä ja psyykkisenä vahingoittamisena. Toisaalta se ilmenee myös vähemmän tietoisina ja piilossa pysyvinä syrjivinä käytäntöinä, joissa joitakin ryhmiä suositaan toisten kustannuksella. Arkipäivän rasismia voi esiintyä huolettomasti käytetyissä ilmaisussa, vitseissä, tavoissa ja oudoksuviissa katseissa, jotka asettavat kohteensa halveksuttavaan ja alempiarvoiseen asemaan.

Rasismien vastustaminen voi olla hankalaa, varsinkin jos kokee olevansa yksin. On tärkeää luoda rasisminvastaisia verkostoja, joissa yksittäiset toimijat saavat tukea ja välineitä vaikuttaa yleiseen ilmapiiriin. Ollakseen oikeasti toimivaa rasismien vastustamisen pitää olla osa tavallisten ihmisten arkea. Julistuksia ja juhlapuheita on helppo tehdä, mutta ihmisten kohtaaminen ihmisinä, ilman vääristä ennakkoluuloja, on se tavoite, jota kohti pyritään.

Toivottavasti tämä kirjoituskokoelma antaa välineitä ymmärtää, mistä rasismissa on kyse ja toisaalta herättää pohtimaan tapoja puuttua rasismiin. Se on antirasistinen puheenvuoro kaupungista, josta julkisuudessa esitellään lähes ainoastaan sen pimeää ja pelottavaa puolta.

Tiina Sotkasiira, Päivi Harinen & Jussi Ronkainen

Kuva: Milla Hämäläinen

Meille saa tulla

KOHTAAMISIA

- VÄISTÄNKÖ VASTAANTULIJAA?

Rasismia, syrjintää ja kiusaamista kohtaavat kaikenikäiset ihmiset erilaisissa tilanteissa eri puolilla maailmaa, myös Joensuussa. Se, että rasismi on yhtäältä maailmanlaajuinen ja toisaalta paikallinen ilmiö, ei tarkoita sitä, että se olisi väistämätön ja arkipäiväinen asiantila. ”Näin on aina ollut ja näin tulee aina olemaan” -asenne tarkoittaa silmien sulkemista rasismilta ja sen vaikutuksilta.

Rasismia kohdanneiden, erityisesti lasten ja nuorten, on usein vaikeaa puhua omista rasismin kokemuksistaan. Kuitenkin heidän hyvinvoinnilleen on tärkeää, että he voivat ilmaista ja käsitellä negatiivisia kokemuksiaan. Seuraavien tekstien kirjoittajat kertovat henkilökohtaisia kokemuksiaan rasismista ja sen vastustamisesta. Rasismia kokeneella voi mennä vuosia, ennen kuin hän rohkaistuu puhumaan kokemuksistaan, sillä sekä lapsille että aikuisille voi olla vaikeaa tietää, mikä tai mitä rasismi on ja miten sen kanssa tulisi toimia. Kuten kirjoituksista käy ilmi, valmista sabluunaa ei ole olemassa, vaan tilanteet vaihtelevat. Ensimmäinen askel rasismin torjumisessa on tunnistaa ja tunnustaa rasismin olemassaolo ja olla omien voimavarojensa rajoissa valmis puuttumaan epäkohtiin. Kuten koulukiusaamiseen, myös rasismiin kuuluu voimasuhteiden epätasapaino niin, että kiusattu on puolustuskyvytön kiusaajaan nähden. Aina ei ole mahdollista puuttua rasistisiin tilanteisiin tai palata vuosien takaisin kokemuksiin ja korjata niitä hyväksi. Silti ketään ei tulisi jättää yksin, vaan kirjoittajien sanoin osoittaa välittämistä vähättelyn sijaan.

Jotta rasistisia puheita ja käyttäytymistä voi vastustaa, olisi mietittävä paitsi rasismin syitä, myös sitä, miten eri tavoin rasismi ilmenee ihmisten arjessa ja millaisia erilaisia seurauksia sillä on eri ihmisille ja ihmisryhmille. Rasismin olemassaolon tunnustaminen ei tarkoita sen hyväksymistä.

Anne-Mari Souto

"MEIDÄN KOULUSSA EI OLE RASISMIA" HMM... EN USKO

Meidän koulussa ei ole rasismia on lause, joka saa hälytyskellot soimaan mielessäni. En usko hetkeäkään puhujaa. Olen myös surullinen – etenkin jos puhujana on koulun rehtori tai opettaja. Kuinka pieni lapsi tai vaikka nuorikin voi mennä kertomaan rasismien uhriksi joutumisesta, jos aikuiset kieltävät ilmiön?

Olen viimeksi kuluneen kahdentoista vuoden ajan tehnyt antirasistista tutkimusta ja nuorisotyötä eri puolilla Suomea, myös Joensuussa. Yksi asia, joka ei tunnu koskaan muuttuvan, on rasismien kieltäminen tai ilmiön vähättelemine. Rasismi ensinnäkin sijoitetaan usein siitä puhuttaessa jonnekin muualle kuin omaan ympäristöön: Joensuussa oman toimintaympäristön ulkopuolelle, muissa kaupungeissa Joensuuhun. Toiseksi, usein käy niin (ja hieman paradoksaalisesti edelliseen selitystapaan verrattuna), että rasismi nähdään kaikille ihmisille synnynnäisenä piirteenä ja ihmisyydelle luonteenomaisena pelkona. Rasismiin puuttumisen näkökulmasta ongelmallista näissä selitystavoissa on se, että joko silloin kun todetaan, että rasismia ei ole, tai silloin kuin se väitetään yleismaailmalliseksi ilmiöksi, rasismien uhrien on vaikeaa saada tukea ja oikeutta kokemuksilleen. Tällöin myös vesitetään antirasistisen toiminnan tarve, jos ja kun rasismille ihmisluontoon itsestään selvästi kuuluvana ilmiönä ei ole juuri mitään tehtävissä. Ai eikö?

Kolmas usein vastaantuleva rasismien määrittämisen tapa liittyy rasismien ymmärtämiseen vain väkivaltaisena, etenkin skinien harjoittamana toimintana. Tällöin rasismista tulee helposti mitattavaa ja tunnistettavaa. Rasismien ymmärtäminen vain äärimmäiseksi väkivallaksi, skinien toiminnaksi tai julkituoduiksi ulkomaalaisvas-
taisiksi asenteiksi jättää huomiotta moninaiset muut rasismien ilmenemismuodot. Samalla se tekee rasismien uhreille vaikeaksi – jopa mahdottomaksi – puhua muusta kuin väkivaltaisesta ja selkeästi jälkeensä todistettavasta toiminnasta rasismina. Esimerkiksi arvostelevilla katseilla, yksin jäämisellä ja fyysisellä eristämällä voi olla yksilön näkökulmasta suuretkin seuraukset, vaikkei ympäristö niitä tunnistaikaan. Lisäksi yksinkertaistetut rasismien määrittämisen tavat kiinnittävät huomion ensisijassa rasistisiin yksilöihin ja heidän motiiveihinsa, jolloin rasististen tekojen seuraukset ja niiden tarkastelu jäävät toissijaisiksi. Tämä on rasismia vähättelevää kahdessakin merkityksessä. Yhtäältä on kyse sen ohittamisesta, että kaikki rasismia ylläpitävät teot eivät ole tarkoituksellisia, vaan yksilöiden teot voivat vahvistaa

rasismia silloinkin, kun ne eivät tähtää siihen tarkoituksellisesti. Toisaalta rasismien yksilöiminen joidenkin tiettyjen yksilöiden tai tietyn nuorisokulttuurin – skinipoi- kien – ongelmaksi vapauttaa paitsi tytöt ja vanhat, myös kaikki muutkin vastuusta tarkastella omaa toimintaansa suhteessa rasismiin. Rasismien kytkeminen nuoruuden elämänvaiheeseen ja siihen liittyvään toimintaan (esimerkiksi vitsailuun ja kielenkäyttöön) on myös kokemusteni mukaan vesittänyt liian usein kasvatusalan ammattilaisten keskuudessa tarpeen tehdä ongelmalle jotain: murrosiän (ja joskus jopa nuorisomuodiksi puhutellun rasismi-ilmiön) kun odotetaan ohimenevänä ilmiönä takaavan sen, että ongelma häviää kuin itsestään nuorten kasvamisen myötä. Rasismien eristäminen tiettyjen yksilöiden tarkoitukselliseksi toiminnaksi vähättelee myös institutionaalista, yhteiskunnan rakenteissa vaikuttavaa rasismia. Ja tällaista löytyy myös kouluista.

Neljäs ongelmallinen ja monipuolista keskustelua rajoittava tapa on kytkeä rasismi ilmiönä maahanmuuton ja monikulttuuristumisen seuraukseksi. On toki perusteltua tarkastella suomalaisessa ja joensuulaisessa ympäristössä rasismia ilmiönä, jolla on yhteys 90-luvulta lisääntyneeseen maahanmuuttoon. Yksioikoisen syy- ja seuraussuhteen vetäminen unohtaa kuitenkin sen, kuinka nykyiset rasismit koh- taamiset ovat jatkoa menneille kohtaamisille ja edelleen historian kuluessa muok- kautuneille käsityksille meidän ja muiden välisistä eroista, rajoista ja hierarkioista. Lisäksi se vaikeuttaa rasismien uhrien kokemuksistaan kertomista – syyllistäähän se pahimmillaan yksinomaan uhreja.

Kuinka sitten voisi lähestyä rasismia? Ainakin lauseen ”meidän koulussa ei ole ra- sismia” voisi vaihtaa esimerkiksi lauseeseen ”meidän koulussamme ei hyväksytä ra- sismia”. Tämä ei kieltäisi ongelman läsnäoloa vaan osoittaisi, että asiaan kiinnitetään huomiota. Se ei myöskään lähtökohtaisesti mitätöisi rasismien uhrien kokemuksia, koska heidän kuulemisensa on tärkeää myös rasismia koskevan yleisen tiedon lisää- misen näkökulmasta. Lisäksi rasismien tunnistaminen oman yhteisön mahdolliseksi ongelmaksi ei vielä merkitse sitä, että ilmiö hyväksyttäisiin. Yhteistä vastuunottoa ja sitä, että uhreja ei jätetä yksin ongelman kanssa, voi ilmaista ”älä välitä” -sanonnan sijasta toteamalla ”minä välitän.”

Riitta-Liisa Koponen

YKSI OHIMENEVÄ KOHTAAMINEN KOULUN ARJESSA

Yläkoulun käytävät kuhisevat teiniangstia ja elämisen riemua. Monennäköiset ja -koiset nuoret ovat vastahakoisesti siirtymässä oppitunnilta pakolliselle ulkovälitunnille. Opettajat kehottavat – kuka vienommalla ja kuka kovemmalla äänellä – oppilaita siirtymään ripeästi ulos, ja oppilaat ovat mahdollisimman pitkälle huomioimatta opettajia ja heidän kehotuksiaan. Samalla tavalla toimii niin suomalainen kuin maahanmuuttajataustainenkin oppilas. Ovien edessä on tungosta. Maahanmuuttajataustainen oppilas työntää oven auki, ja se kolahtaa ulkona seisovaan toiseen oppilaaseen. Ilmaan kajahtaa närkästynyt huudahdus: ”Vitun neekeri!” Vain ympärillä olevat oppilaat kuulevat ja naurahtavat.

Koulujen arjessa erilaiset nimittelyt ovat arkipäivää. Moni nuori ei edes ajattele olevansa rasisti tai käyttäytyvänsä mitenkään rasistisesti tai loukkaavasti käyttäessään erilaisia nimityksiä. Nuorille ihonväri tai kansallisuus on ehkä vain yksi mahdollinen asia, jolla voi halventaa toista. Halventavat sanat ovatkin tietyllä tavalla menettäneet aiemman viittaussisältönsä, sillä niitä viljellään jatkuvasti. Monet haukkumasanat vaikuttavat tänään lähinnä merkityssisällöttömiltä välihuudahduksilta – mutta niiden loukkaava merkitys on jäänyt ja ne satuttavat yhä heitä, joihin niitä kohdistetaan.

Yläkoululaiselle kaikenlainen erilaisuus on haaste. Osa nuorista syleilee avosylin kaikkea mahdollista uutta ja värikästä, ja osa ahdistuu jo mielestään ”vääränlaisesta” suomen kielen murteesta. Nuoret muodostavat näkemyksiään maailmasta omaksuamalla vaikutteita mediasta ja muusta elinympäristöstä. Halutessaan olla ajan tasalla ja mahdollisimman vähän poikkeava moni omaksuu seulomatta yleisesti todeksi uskottuja mielikuvia vieraista ja uusista ilmiöistä. Negatiiviset huhut uskotaan tosiksi, ja niitä väritetään tarkoituksellisesti, jotta juttu olisi vielä mehukkaampi. Vieraan kulttuurin erilaisuudet pistävät silmään ja aiheuttavat puistatuksia.

Ennakkoluulot ja rasistiset asenteet eivät ole erityinen suomalaisen luonteeseen kuuluva ominaispiirre. Erilaisuuden sietämistä ja hyväksyntää opettelee myös maahanmuuttajataustainen oppilas, joka saattaa pönkittää itsetuntoaan tai sosiaalista asemaansa ylimielisellä käytöksellä. Myös maahanmuuttajataustaisella nuorella on omat ennakkokäsityksensä suomalaisista ja suomalaisuudesta. Samalla tavalla kuin suomalaista voivat puistattaa ulkomaalaisten ruokatottumukset tai hajut, ulkoma-

laista voi puistattaa suomalaisten humalahakuinen juominen tai töykeä käytös. On kuitenkin tärkeää muistaa, että maahanmuuttajanuorella ei ole mahdollisuutta vaatia ”kantäväestöön” kuuluvaa kaveria muuttumaan – suomalaiselle jää aina viime kädessä valta todeta: ”maassa maan tavalla”.

”Maassa maan tavalla” on kehoitus, jota hoetaan ikään kuin se olisi yksinkertainen ratkaisu monikulttuurisen yhteisön yhteiselon ongelmiin. Hokijat unohtavat kuitenkin sen yksinkertaisen asian, että usein ei löydy ketään, joka pystyisi kertomaan uusille tulijoille, mikä tämän maan tapa on. Suomalaisilla itsellään on omasta yhteiskunnastaan stereotyyppinen kuva, joka on yleensä sangen ylevä, ja jota katsottaessa kaikki negatiivinen nähdään vain omasta valtakulttuurista poikkeavien yksilöiden toimintana. Omassa kulttuurissa erilaisuutta ei yleensä havaita ennen kuin siitä alkaa keskustella.

Uuden yhteisön arvoja ja tapoja on vaikeaa omaksua, jos itselle ei ole selvää, miksi jotakin sääntöä tai lakia on noudatettava. Niin pitkään kuin sääntö on vain absurdi elämää hankaloittava pakote, kukaan ei halua sitoutua siihen. Tämä pätee erityisesti nuoriin, joiden mielestä yläkoulu sääntöineen on aikuisten keksimä pakkopaita vailla järjellistä perustaa. Tämän vuoksi aikaa avoimelle keskustelulle moraalista ja arvoista pitäisi olla koulun arjessa huomattavasti enemmän kuin tällä hetkellä on. Helposti kiireen keskellä aikuisten nopeaksi ja ainoaksi ongelman ratkaisutavaksi jää rangais-
tusten antaminen.

Alussa kerrottu tapahtuma jatkui niin, että nimittelyn kohteeksi joutunut maahanmuuttajataustainen oppilas kertoi asiasta opettajalle, joka kuunteli eikä vähätellyt tilannetta. Hänellä ei ollut liian kiire opetus suunnitelman asettamien tavoitteiden saavuttamisessa. Opettaja otti asian keskusteluun myös suomalaisen oppilaan kanssa. Asian vakavuudesta keskusteltiin lainsäädännön valossa, ja puhuttiin myös siitä, miten nimittely loukkaa sen kohteeksi joutunutta. Tässä tilanteessa asiasta päästiin sovintoon, ja yhteiselo jatkui taas toistaiseksi sopuisasti.

VASTUU VÄISTYY HELPOSTI

Olin luistelemassa kaksivuotiaan lapseni kanssa kotiamme lähellä olevalla luistelukentällä. Paikalla oli muitakin: noin nelivuotias tyttö vanhempineen. Perheen isä opetti tyttärtään luistelemaan kannustaen häntä joustamaan polvista niin, että luistelu sujuisi paremmin. En ensin kiinnittänyt huomiota heidän sanailuunsa, sillä minulla oli täysi työ oman jälkikasvuni paimentamisessa. Sitten korvaani särähti isän kehoitus: ”Pyllistä. Ajattele, että takanasi on neekeri.”

Luistelukentällä käyty vanhemman ja lapsen välinen sananvaihto jätti minut mielteliääksi pitkäksi aikaa. Miehen kielenkäyttö oli niin törkeää, etten ensin uskonut korviani. 2000-luvun Suomessa, aikana, jolloin leikki ”kuka pelkää mustaa miestä” on korvattu ”kuka pelkää krokotiilillä” (tosin edelleen uhka tulee eteläisistä maista eikä suomalaisista mäntymetsistä), tällaista puhetta ei enää arvaisi kuulevansa ainakaan lasten leikkipaikoilla. Näin ollen jäin pohtimaan sekä isän käytöstä että omaa reagoitiani siihen. Mietin, mitä minun olisi pitänyt tehdä kuullessani tällaista kieltä. Olisinko voinut keskeyttää perheen yhteisen liikuntahetken ja kehottaa miestä siistimään suunsa? Miksi en tuossa tilanteessa sanonut mitään vaan tyydyin vain tuijottamaan puhujaa?

Oman arkipäivän rasismia koskevan tutkimustyöni kautta tuntosarveni ovat herkistyneet ja tunnistan rasistisia tai ”harmaalle alueelle” kuuluvia ilmauksia arjessani verraten usein. Olen haastatellut rasismia kokeneita ihmisiä ja tiedän, miten tärkeää heille on, että rasismiin puututaan. Opettaja, valveutunut esimies tai satunnainen ohikulkija voi omalla toiminnallaan osoittaa, ettei hyväksy rasismia, tai hän voi vaieta ja jättää ihmisen yksin vaikeaan tilanteeseen. Tästä huolimatta minullakin vie aikaa, ennen kuin löydän sopivat sanat reagoida selkeästi rasistisiin tilanteisiin.

Yksi syy sille, miksi en luistelukentällä sanonut mitään, oli eittämättä oma mukavuudenhaluni. Halusin pitää kiinni siitä hyvästä hetkestä, joka minulla ja lapsellani tuolloin oli, enkä pilata sitä riitelemällä ventovieraan ihmisen kanssa. Toisaalta asiaa pohdittuani tajusin toimivani sen ajatuksen pohjalta, että perheensisäisiin asioihin ei tule puuttua ja että kullakin vanhemmalla on oikeus kasvattaa lapsiaan omien arvojensa mukaisesti.

Lapseni ollessa pieni seurasin Internetin keskustelupalstoja, joilla kaikenkietävät kirjoittajat tuntuivat olevan täysin vakuuttuneita siitä, että heidän tapansa kasvattaa lapsia oli täydellinen ja että kaikki muut tavat toimia olivat yksinkertaisesti väärin.

Tuolloin aloin tuntea vastenmielisyyttä kasvatusalan ”besserwissereitä” kohtaan ja päätin, että minä en ainakaan ole se, joka ensimmäisenä käy kertomaan muille, miten heidän pitää olla ja toimia lastensa kanssa.

Ajatus siitä, että perheet viisaudessaan neuvottelevat moraalisisista valinnoista ja kasvattavat lapsensa parhaan ymmärryksensä mukaan, on liian idyllinen ollakseen totta. Vanhempana toimitaan pitkälti perstuntumalta. Toisaalta lapset eivät kasva pullossa, vaan heidän maailmankuvansa muokkautuu jatkuvasti mitä erilaisimmissa kohtaamisissa.

Perheet eivät ole ainoita tahoja, joiden valinnoilla on merkitystä sille, millaisen kuvan maailmasta ja siihen sisältyvästä erilaisuudesta pienet lapset omaksuvat. Monet lapset viettävät suuren osan valvellaoloajastaan päivähoidossa, ja siksi esimerkiksi hoitopaikan kasvatuskäytännöillä on väliä. Satuina kerran paikalle, kun erään päiväkotiryhmän aikuiset keskustelivat lapsesta, jonka toinen vanhempi oli kotoisin Euroopan ulkopuolelta. Hyväntahtoisen keskustelun kohteena oli lapsen vilkas käytös, jonka syyksi hoitajat arvelivat hänen ”tulista verenperimäänsä”. Lapsen käytöksen ohella kannettiin huolta siitä, että kotona puhuttiin muitakin kieliä kuin suomea. Hoitajien mukaan tämä heijastui päiväkodissa siten, että lapsen kanssa ei löytynyt yhteistä kieltä. Lapsi, jota keskustelu koski, oli tuolloin puolitoistavuotias. Jäin ihmettelemään, mistä nousee käsitys, että puolitoistavuotiaan lapsen kanssa ei löydy yhteistä kieltä. Kyse ei voi olla lapsen taidoista tai osaamisesta vaan häntä hoitavan aikuisen tavasta nähdä tämä yksittäinen lapsi sellaisen itselle vieraan kulttuurin edustajana, johon hänen on jollain tapaa hankala saada yhteyttä. On tavanomaista, että ”toisesta kulttuurista tulevan” lapsen, tai miksei aikuisenkin, käytöstä selitetään kulttuurieroilla, kun taas samasta kulttuuritaustasta tulevaa lasta tarkastellaan sukupuolen, perhetaustan tai esimerkiksi luonteenpiirteiden näkökulmasta. Kaikissa näissä luokitteluisissa piilee mahdollisuus liialliseen yksinkertaistamiseen.

Philomena Essed, joka on tunnettu arkipäivän rasismien tutkija, on kirjoittanut, että rasismien tunnistaminen vaatii tietoisuutta rasismista, sen olemassaolosta ja historiasta. Ilman ymmärrystä rasismien tavasta kätkeytyä arkisiin ilmaisuihin ja oletta-
muksiin on vaikeaa huomata, että hyväntahtoiset lausahdukset veren perimästä tai kulttuurinen selittely, joka nousee omasta epävarmuudesta toimia ”erilaisen” lapsen kanssa, ovat itse asiassa rasistisia. En kiellä kulttuuristen tai biologisten erojen olemassaoloa, mutta tuomitsen niiden käyttämisen liian helppona ulospääsynä itselle hankalista tilanteista, joissa vaaditaan oman toiminnan uudelleenarviointia ja mahdollista muuttamista.

Päiväkodissakin käydyssä keskustelussa jäin hiljaiseksi osapuoleksi. Ihmettelin puhujien asenteita, mutten osannut siinä hetkessä pukea ihmetystäni sanoiksi taval-
la, joka ei olisi loukannut muita keskustelijoita ja kyseenalaistanut heidän ammattitaitoaan. Kohtaamiseen ”systeemin” kanssa liittyy pelkoa siitä, että leimautuu vaikeaksi vanhemmaksi, ja tämä pelko saa monet vaikenemaan epäkohdista. Onneksi päiväkodeissa pidetään niin sanottuja vasu-keskusteluja, joissa henkilökunta ja vanhemmat keskustelevat lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvistä asioista rauhallisesti

ja kasvokkain. Ainakin itse olen kokenut, että näissä tilanteissa voi keskustella omista lapsen hoitoon ja päiväkodin ilmapiiriin liittyvistä toiveista ilman, että leimaa yksittäistä hoitajaa tai lasta. Ongelmallista voi olla, jos vasu-keskusteluissa päiväkodin edustaja kertoo hoitopaikan tuovan esiin monikulttuurisuutta ja kansainvälisyyttä, mutta itse näkee, että ryhmässä oleva tummempi-ihoinen lapsi leikkii usein yksin, syrjässä muiden touhuilusta. Tai jos leikkipuistossa maahanmuuttajavanhempi kertoo huolensa siitä, että hänen tyttärensä syrjäytyy päiväkodissa muiden touhuista eikä henkilökunta tunnu huomaavaan lapsen vaikeuksia. Silloin vaaditaan uskallusta haastaa henkilökunta asiassa, jota he eivät itse miellä ongelmalliseksi.

Niin sanotut maahanmuuttokriitikot ovat onnistuneet siinä, että he ovat saaneet kytkettyä ”kukkahattutätiyteen” monia tässä yhteydessä kielteiseksi tulkittuja merkityksiä, kuten naiivin humaaniuden ja ennen kaikkea ”besserwisseriyden”. Kukkahattutädeillä viitataan sukupuolesta riippumatta henkilöihin, jotka vastustavat rasismia ja muuta syrjintää. Mikä onkaan ärsyttävämpää kuin se, että joku asettaa itsensä moraalisesti toisten yläpuolelle ja kertoo muille, miten heidän pitäisi ajatella ja käyttäytyä?

Rasismi leimaa helposti sekä rasismia kohtaavat että sitä vastustavat ihmiset. ”Kukkahattutäti” ja ”vaikea vanhempi” ovat arvonimiä, joita monikaan ei mielellään ottaisi omakseen. Luistelukentällä tapahtunutta pohtiessani olen alkanut ajatella olevani väärässä vältellessäni besserwisserin leimaa. Aikuisena minulla on vastuu, ei vain omasta, vaan myös muiden lapsista. Rasismissa ja sen vastustamisessa ei ole kyse pukeutumisesta, musiikkityyleistä tai muista jossain määrin toisarvoisista maku- ja arvostuskysymyksistä, vaan jokaisen oikeudesta olla ihmisenä samanveroinen toisten ihmisten kanssa. Rasisti vie ihmiseltä perusturvallisuuden ja mahdollisuuden tulla kohdatuksi omana itsenään. Se, että vastustaa rasismia ja rasistisia käytäntöjä ei kerro besserwisseriydestä, naiiviudesta tai hankalasta luonteesta vaan yhtäläisten ihmisoikeuksien tunnustamisesta yhteiselämämme lähtökohdaksi. YK:n Ihmisoikeuksien julistuksen mukaisesti: ”Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan.”

Gazale Öngörür

MUUTAMA MUISTO RASISMISTA JA MUKAVASTA ERILAISUUDESTA

Muutimme isän luokse Suomeen vuonna 1993. Isää emme olleet nähneet yli kolmeen vuoteen. Aikamme ilman isää pienessä kylässä oli raskasta silloisten olosuhteiden takia. Olimme onnellisia, kun vaikeat ajat tuntuivat olevan takanapäin. Ensimmäiset vuodet Suomessa olivat kuitenkin meille hyvin raskaita. Muuttaessamme Suomeen luulimme, että tietämättömyys, ulkopuolisuus, yksinäisyys ja syrjintä jäävät menneisyyteen, mutta kuten sanonta kuuluu: lähtiessämme sutta pakoon tuli karhu vastaan (tai kuten meillä sanotaan: lähtiessämme sadetta pakoon päädyimme myrskyyn). Muutto Suomeen on rasismista kertovan tarinani alku ja loppu. Tietyllä tapaa tarinani loppui muuttaessamme Suomeen, sillä aikaisemmin olimme kokeneet rasismia sen pahimmassa muodossa ja se aika oli nyt takana. Toisaalta muutto Suomeen aloitti uuden tarinan, sillä Suomessa tutustuin rasismiin uudella tavalla. Rasismi ja syrjintä eivät kuitenkaan olleet meille aiemminkaan täysin tuntemattomia.

Rasismia ja vihamielisyyttä erilaisia sekä erilaisuutta kohtaan on vaikeaa pukea sanoiksi. On vaikeaa puhua asioista, joiden kohteena olen itse ollut tai olen ehkä tulevaisuudessakin. Vaikka usein tunnen olevani hyvin suomalaistunut ja integroitunut tänne, silti saan kuulla ja myös kokea vihamielisiä arvosteluja kantasuomalaisten suunnalta. Nämä voivat joskus olla vain pieniä osoittelevia eleitä, ohikulkijoiden vihjailevaa syljeskelyä, ovien sulkemista nenän edestä tai päästä varpaisiin ulottuvaa vihamielistä tuijottamista.

Haluan tässä lyhyessä kirjoituksessani pohtia erilaisuutta. Erilaisuuden tuomat vaikeudet ovat raskaita, etenkin uhrin eli erilaisen näkökannalta. Olin pienenä erilainen, tai ainakin niin minut saatiin uskomaan. Puheeseeni, käyttäytymiseeni ja pukeutumiseeni kiinnitettiin ylimääräistä huomiota, ikään kuin ne olisivat olleet kovin poikkeavia. Itse asiassa minusta kaikki muut tuntuivat erilaisilta ja käyttäytyivät oudosti, mutta eihän minun mielipiteelläni ollut merkitystä. Ajan mittaan kotiuduimme kuitenkin Suomeen. Ympäristö ei tuntunut enää yhtä omituiselta kuin aikaisemmin, mutta minä ja sisarukseni taisimme olla edelleen ylimääräisiä.

Olimme olleet Suomessa yli kolme vuotta, kun muutimme Mikkeliin. Kaikki alkoi kotipihasta ja myös päättyi kotipihaan muutimme nimittäin sieltä pois jo alle vuoden asumisen jälkeen. Isäni oli pitkän työttömyysajan jälkeen päättännyt ryhtyä yrittäjäksi, ja hän löysi ensimmäisen ravintolansa Mikkelistä. Tämän onnettoman yri-

tyksen johdosta perheemme jokainen jäsen sai itselleen synkkiä muistoja. Itse olin tuolloin neljännellä luokalla koulussa. Siitä on aikaa, mutta aina rasismista ja erilaisuuden sietämättömyydestä puhuttaessa muistelemme Mikkeliä ja vuotta 1996. Mikkelin viranomaisista poliisit ovat eniten muistoissamme, sillä osittain heidän ansiostaan perheemme lähti pakoon (jos saan käyttää tällaista ilmausta) Mikkelistä. Poliisien tuki ei ollut elämässämme läsnä tuolloin. Isäni ravintolan ikkunat olivat rikkoutuina joka toinen päivä tai vähintäänkin joka viikonloppu, ravintolan kassa löytyi tyhjennettynä, ja olutkorit oli viety. Kaikkialla ympärillämme pyörivät skinipäät ja vihamieliset katseet. Kyllä, olimme erilaisia, mutta ihmisiä. Se erilaisuus, joka meissä nähtiin, oli näin jälkepäin pohdittuna ehkä kateutta, tietämättömyyttä, pelkoa ja niistä koituvaa vihaa, jota minun on vaikea käsitteellistää.

Seuraavassa kotikaupungissamme törmäsimme toisen viranomaisen taholta saamaamme huonoon kohteluun. Kohtalomme oli kai kohdata näitä vaikeuksia, sillä olimme tuolloin paljon viranomaisten tuen ja avun tarpeessa. Kyseinen viranomaislainen oli sosiaalityöntekijä N.N. Nyt jo naurattaa, kun muistelen häntä - mutta muistan hänet hyvin, ikään kuin olisin eilen nähnyt. Olin viidennellä luokalla koulussa. Muutimme aina kesken lukukauden uuteen kaupunkiin. Olimme hyvin pitkään riippuvaisia sosiaalityöntekijöistä, koko perhe. Nimittäin Mikkelistä pikaisesti myydystä ravintolasta saaduista rahoista ei ollut hyötyä, kun ostimme sika säkissä -tyyliin uuden ravintolan seuraavasta kaupungista. Sosiaalityöntekijä N.N. sai meidät tuntemaan itsemme hyvin epäonnistuneiksi seuraavien vuosien aikana. Hän oli aina vihainen, ja monesti hän tuskastutti meitä ja sai meidät tuntemaan häpeää olemassaolostamme. Äiti meni aina itkien sosiaalitoimistoon, sillä hänellä otti koville mennä sinne. Hänen oli kuitenkin huolehdittava pienistä lapsistaan. Niiden vuosien jälkeen yksikään perheeni jäsenistä ei ole edes halunnut tietää, missä heidän asuinpaikkansa sosiaalivirasto on. Oli surullista kuulla viranomaisen suusta olevansa musta lammas. Kuten totesin, tämä oli kohtalomme, sillä muutama päivä ennen muuttoa tuosta kaupungista N.N. siirtyi pois alueeltamme. Nämä muistelmat eivät mahdu kahdelle sivulle, eivät edes kymmenelle, mutta haluan tuoda esiin erilaisuuden kokemuksen erilaisen näkökulmasta. Ei ole reilua leimautua oudoksi ja tulla hylätyksi hiusten värin vuoksi. Ehkä tällaisia viranomaisia ei kuitenkaan enää ole.

Erilaisuus ei aina ollut minusta negatiivista, vaan se oli välillä jopa kivaakin. Opettajat huomioivat minut hyvin, ja olin jopa Lea-open suosikkioppilas - tai ainakin hän sai minut tuntemaan niin. Lea-ope ei jättänyt minua huomiotta, vaikkon viitannut, ja hän kysyi aina ensin mielipidettäni asioista. Tuntui hyvältä, tai paremmin sanottuna kotoisalta. Olin ujo enkä osannut kunnolla suomea, mutta silti koko luokka piti minusta opettajan asenteen ansiosta. Olihan minulla ystäväni Katriinakin. Perheeni muutti usein kaupungista toiseen, ja siksi minulla ja sisaruksillani oli kova työ luoda hyviä kaverisuhteita. Ystävät ovat erittäin tärkeitä uuteen ympäristöön ja elämäntapaan kotiutumisen kannalta. Minä olin sen verran onnekas, että sain aina vähintään yhden hyvän ystävän tukemaan minua vaikeiden sopeutumisajkojen läpi: läpi niiden aikojen, jolloin kaikki muut pitivät minua erilaisena ja vaikeana, paitsi paras ystäväni.

Enää en kohta rasismia samalla tavalla kuin lapsuudessani. Olemme kaikki sisarukset kasvaneet ja oppineet ja tiedämme, kuinka voimme toimia kohdatessamme vihamielisiä ihmisiä. Monesti näen jo toisen silmistä, että kohta hän mainitsee jotain epämiellyttävää. Tärkeintä on, että näytän heti puhuvani hyvin suomea ja että tarvittaessa osaan vastata takaisin, mikäli saan kuulla rasistisia herjauksia. Se, että olemme suomalaistuneet, näkyy meissä itsessämme ulospäin, mikä on osittain vaikuttanut häirinnän vähentymiseen. Toisaalta minulla on joskus pakonomainen tarve avata suuni ja yrittää puhua parasta suomea mitä osaan, jotta tietynlaiset katseet loppuisivat. Katseet, jotka ovat täynnä ennakkoluuloja tai uteliaisuutta. Suomalaiset ovat uteliaita, mutta pidättyväisiä. Välillä minua harmittaa, kun kanssaihmiset haluavat heti tietää, mistä olen kotoisin ja joskus jopa miksi asun täällä, mutta joskus se taas ei harmita. Oma suhtautumiseni riippuu varmaankin kysyjän asenteesta. En osaa vielä sanoa. Minä olen (ulkomaalaistaustainen, kahta kulttuuria taitava ja ihan omanlaiseni kolmannen kulttuurin omaava) suomalainen. Muulla ei ole väliä kuin sillä, että kommunikaatio toimii ja näemme toistemme hyvät puolet ensin.

Päivi Harinen

MIKSI SE ON NIIN VAIKEAA? - KOKEMUKSIA RASISMIA VASTAAN ASETTUMISESTA JA ASETTUMATTOMUUDESTA

On hyvin helppoa olla jotain mieltä ja vastustaa asioita. Vastustaa ilmastonmuutosta, lasten alistamista, talouden ehdoilla tehtävää politiikkaa, maahanmuuttovastaisuutta, rasismia – siis periaatteen tasolla. Periaatteen käytännön toiminnaksi muuttaminen onkin sitten ongelmallisempaa. Voin kirjoittaa kannanottoja, aloitteita, kampanjaesitteitä, mutta entäpä arkitilanteet, joissa rasismi tupsahtaa eteen yllättäen, nopeasti ja jotenkin ohimennen? Miten toimia niin, että voi olla sulassa sovussa itsensä ja periaatteidensa kanssa niiden jälkeenkin?

Olen koonnut tähän muutaman esimerkin omista kokemuksistani rasismia vastaan nousemisen vaikeudesta – tai kenties henkilökohtaisesta heikkoudesta ja pelosta silloin, kun nopea reagointi olisi ollut paikallaan. Näissä tilanteissa hienot periaatteeni ovat luhistuneet ja niitä on pitänyt pönkittää jäljestäpäin uudelleen.

Tilanne 1: Olin järjestyksenvalvojan tehtävissä eräällä nuorisotalolla eräänä perjantaina eräässä monikulttuurisessa diskotapahtumassa. Disko oli järjestetty tietoisella monikulttuurisuusperiaatteella, koska alueen nuoriso oli järjestäytynyt keskenään kamppaileviin kansallisiin ryhmittymiin, ja ympäristö oli tässä suhteessa hyvin jännitteinen. Koska tilaisuuteen oli asetettu nollapromilleraja puhallustesteineen, maistissa ollut nuoriso vietti iltaansa nuorisotalon ympäristössä ulkosalla. Poistuessani illasta jouduin keskelle pihatilannetta, jossa yksi maahanmuuttajanuori makasi maassa ja ympärillä olijat potkivat häntä joka puolelle kehoa. Tilanne oli kammottava ja etova. Yritin peloissani piipittää jotain siihen suuntaan, että ”ketään ei saa potkia”, mutta olin niin kauhuissani, että aikuisen jämäkkä ote karkasi kyllä jonnekin tavoitamattomiin. Yksi joukossa olleista tytöistä huudahti äkkiä: ”Jannella on puukko!” Siinä vaiheessa minua vietiin – en uskaltanut jäädä seuraamaan tilannetta vaan lähdin hakemaan apua muualta.

1. jälkipuinti: Häpesin itseäni – olinhan juuri paasannut suu vaahdossa omille lapsileni, että ”aina pitää mennä väliin kun näkee rasistista väkivaltaa”. Ja itse toimin näin.

Tilanne 2: Istuskeltiin naapurissa kahvilla. Naapureista on tullut minulle hyviä ystäviä, ja olen saanut heiltä valtavasti monenlaista käytännön apua ja sielun sympatiaa muuttaessani uudelle paikkakunnalle. Itse asiassa he ovat ainoita ystäviäni uudella seudulla ja tässä mielessä hyvin tärkeä tukikohta minulle – minulla ei ole varaa menettää heitä. Syötiin emännän leipomaa pullaa ja juteltiin niitä näitä. Keskustelu kääntyi aiheisiin, joiden myötä talonväki sai aiheen moittia islaminuskaisia, venäläisiä ja romaneja. Entäpä minä? Yritin vääntää jotain heidän mielipiteitään vastaan, periaatteen tasolla, mutta kun huomasin, että tilanteessa oli riski päätyä avoimeen riitaan, suljin suuni ja pureskelin pullaa antaumuksella. Keskustelu jäi siihen – ikään kuin tilanteeseen, jossa olisimme päätyneet samaa mieltä olemiseen.

2. jälkipuinti: Häpesin itseäni – olinhan juuri paasannut suu vaahdossa omille lapsilleni, että ”rasistisia puheita ja huulenheittoa ei tule suvaita missään tilanteessa, ei kavereidenkaan kanssa”. Ja itse toimin näin.

Tilanne 3: Lueskelen usein sanomalehti Karjalaisen verkkoversion mielipidepalsataa, joka on kyllä varsinainen rasismien tihentymäalusta. Sivuutan monet törkeän rasistisetkin viestit vastaamatta niihin toteamalla laiskasti, että ”ei jaksakaan lähteä vääntämään, 15 vuotta tätä samaa kinastelua”. Pari kertaa olen ollut mielestäni tarmokas periaatteiden toteuttaja ja ilmoittanut sivujen moderaattorille jonkun viestin asiattomuudesta. Kerran verkkotoimitus pyysi minua täsmentämään viestiäni kysyen, miksi joku kirjoitus oli mielestäni asiaton. Kävin tarkastamassa kirjoituksen uudelleen ja uudelleen (se pysyi itsepintaisesti palstalla) ja jäin epäilemään itseäni: näenkö periaatteideni sokaisemana rasismia sielläkin, missä sitä ei ole? Pitäisikö minun jotenkin ”rauhottua” tässä asiassa?

3. jälkipuinti: Häpeän itseäni – olenhan juuri allekirjoittanut Meille saa tulla -kampanjan verkkosivustolla sitoumuksen olla hyväksymättä (ja ilmaista hyväksymättömyyteni) rasismia missään sen muodossa, missään sen esiintymispaikassa ja missään tilanteessa. Ja toimin jatkuvasti näin.

Mathias Ebot

HAVAINTOJA VIHAAN JA RASISMIIN OPPIMISESTA

Historia on opettanut, että rasismia ja syrjintää on ollut olemassa vuosisatojen ajan. Näyttää siltä, ettei se ole häviämässä minnekään lähivuosina. Rasismien tutkimuksessa ajatellaan, että on olemassa kolmenlaista rasismia: yksilötason rasismia, institutionaalista rasismia ja kulttuurista rasismia. Yksilöiden rasismilla tarkoitetaan henkilökohtaisia uskomuksia, näkökantoja, ennakkoluuloja ja käytäntöjä, joilla ihmiset tuovat esiin muita kohtaan tuntemiaan rasistisia ennakkoluuloja. Jos yhteiskunta ja sen instituutiot eivät hyväksy näitä rasistisia näkemyksiä, yksittäisillä henkilöillä on hyvin vähän mahdollisuuksia rasististen näkemystensä toteuttamiseen käytännössä. Institutionaalilla rasismilla taas tarkoitetaan politiikkoja ja käytäntöjä, joiden avulla tietyt organisaatiot estävät joidenkin ryhmien, kuten esimerkiksi tummaihoisten ihmisen, pääsyn käsiksi päätöksentekoon ja resursseihin. Yleensä tämä tapahtuu niin, että rasismien kohteena oleva ryhmä esitetään jollakin tavalla vajavaisena tai annetaan ymmärtää, että he ovat itse vastuussa mitättömästä poliittisesta tai taloudellisesta asemastaan. Kulttuurinen rasismi taas viittaa niihin arvoihin, uskomuksiin ja näkemyksiin, jotka perustelevat jonkun ryhmän, kuten valkoivoimien, ja sen kulttuurin ylemmyyden. Usein nämä näkemykset ja arvot ovat niin sisällä ajattelussamme, että ne vaikuttavat maalaisjärjellä ajateltuina täysin luonnollisilta.

Viime vuosikymmeninä rasismi on saanut uusia muotoja. Rasismien sijaan on alettu puhua erilaisista rasismeista, joita yhdistää se, että niissä on keskeistä kulttuuri eikä niinkään biologinen perimä ja ihmisen ulkomuoto. Rasismi on historiallinen prosessi, jossa tietyt tarkoin määritellyt ajatukset siirtyvät sukupolvelta toiselle. Rasismi hyödyttää toisia, ja joitakin toisia se haittaa. Rasismien käytännöt riippuvat aina siitä ajasta ja paikasta, joissa niitä toteutetaan.

Viha ja rasismi, aivan kuten mielipiteet, käsitykset, ymmärrys ja ihmisen toiminta ylipäätään, rakentuvat sosiaalisesti. Asiat, joita tiedämme maailmasta ja siitä, miten maailma toimii, eivät ole olemassa itsestään, vaan ihmiset rakentavat käsityksiä niistä ollessaan vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Viha ja rasismi ovat olemassa, koska ihmiset kannattavat niitä joko avoimesti tai piiloisesti ja koska ihmiset viihtyvät kaltaistensa seurassa.

Tässä kirjoituksessani käyn läpi vierauden pelkoa eli ksenofobiaa ja sitä, miten se liittyy perheiden kasvatus- ja hoivakäytäntöihin. Tarkkailemalla lasten toimintaa

olen saanut tietoa vanhempien asenteista, käytännöistä ja reaktioista, kun he tapaavat erilaisia ihmisiä. Oikeastaan kirjoitan tätä tekstiä osana laajempaa tutkimusprojektia, jonka aikana olen pohtinut, miten pienet joensuulaislapset oppivat vihaamaan ulkomaalaisia. Tarkastelen tätä siitä oletuksesta käsin, että monet ulkomaalaiset erottuvat ”kantasuomalaisista” yhden näkyvän eron, ihonvärin perusteella.

Olen tarkkaillut rasistisia tilanteita Joensuun suurimmassa kauppakeskuksessa yli kolmen vuoden ajan (2007–2010). Olen ollut siellä töissä ja ihmetellyt sitä ihmisten määrää, joka käy ostoksilla. Ehkä tähän on syynä se, että kauppakeskuksessa on niin paljon erilaisia myymälöitä ravintoloista kultakauppoihin. Sieltä löytyvät myös Alko sekä puhelin- ja vakuutusmyymälä. Aluksi tarkkailin, miten ihmiset liikkuvat kaupassa, mutta sittemmin mielenkiintoni kohdistui pieniin lapsiin, jotka tulevat kauppaan vanhempiensa seurassa. On ollut mielenkiintoista katsella, miten lapset haluavat omat ostoskärryt, etsivät kaupasta tarvitsemiaan tavaroita ja matkivat vanhempiaan. Kun lapset näkevät minut, jonka ihonväri on erilainen kuin heidän, he lopettavat puuhailun ja juoksevat vanhempiensa luo hakemaan turvaa ja neuvoja. Tässä tilanteessa vanhemmat yleensä halaavat lastaan ikään kuin kertoen, että he ovat tehneet oikein paetessaan oudon näköistä ihmistä. Olen myös huomannut, että osa lapsista on jäänyt seisomaan aloilleen. He ovat osoittaneet minua sormellaan ja tuijottaneet minua, kunnes vanhemmat ovat tulleet heidän luokseen ja kehottaneet sanomaan ”terve”.

Lapsuustutkija Stainton Rogersin näkemyksen mukaan tällaisia tilanteita voi pohtia kahdesta näkökulmasta. Ensimmäinen näkökulma perustuu lapsuuden romantisoimiseen ja toinen perisyntin ajatukseen. Ensimmäisessä katsantokannassa ajatellaan, että lapset ovat lähtökohtaisesti hyviä ja että lapsuus on viatonta ja onnellista aikaa. Tähän käsitykseen liittyy myös ajatus, että lapsia ja lapsuutta pitää suojella. Lapsuus ja nuoruus ovat aikaa, jolloin ihminen voi nauttia elämästään ilman aikuisuuden vaikeuksia ja velvollisuuksia. Lapsuuden romantisoiminen johtaa ajatukseen, että aikuisten tehtävä on mahdollisuuksien mukaan suojella lapsia. Toinen katsantokanta näkee lapset moraalisesti epäkypsinä ihmisinä, joita tulee kasvattaa. Lasten tulee oppia erottamaan oikea ja väärä, jolloin he oppivat hallitsemaan ”villiä” luontoaan. Heille on asetettava sääntöjä ja pidettävä kuria. Aikuiset ovat lasten yläpuolella, ja heidän pitää hyödyntää omaa asemaansa puolustaakseen lapsen etua pitkällä tähtäimellä. Näin on toimittava siitä huolimatta, että joskus se aiheuttaa lapselle pahaa mieltä ja välitöntä vaivaa ja huolta.

Emme ole vastuussa ainoastaan siitä, mitä itse ajattelemme, vaan myös siitä, mitä kerromme lapsillemme tästä maailmasta. Tämä asia koskee meitä sekä hyvässä että pahassa. Vanhempien on tehtävä lastensa kasvatusta koskevia päätöksiä, sillä ajan myötä lapset jäävät yksin tähän vaaralliseen ja epävarmaan maailmaan. Se, miten toimimme, riippuu siitä, mitä asioita arvostamme kulttuurisesti sekä perheiden ja yksilöiden tasolla. Käytöksemme vaikuttaa myös se, mitä pidämme normaalina. Jos haluamme lastemme elävän tasa-arvoisessa maailmassa ja edistävän inhimillisyyden ideologiaa, meidän on lopetettava heidän suojelemisensa kaikelta erilaisuuden

kohtaamiselta, opetettava heitä näkemään ihmisten erilaisuus ja haastettava heitä uudenlaisiin kohtaamisiin. Tärkeintä on toimia eettisesti oikein eli tavalla, joka ei vahingoita lasta.

Kuva: Joono-Pekko Hirvonen

Meille saa tulla

KESKUSTELUA JA VASTAVÄITTEITÄ

- KUKA PUHUU JA KENEN ÄÄNELLÄ?

Puheet maahanmuutosta, maahanmuuttopolitiikasta ja rasismista ovat velloneet Suomessa jo ainakin 20 vuotta. Tämä johtuu siitä, että 1990-luvulla erilaisten maahanmuuttajien määrä meillä alkoi nousta hyvin paljon, joskin maahanmuuttajia on Suomessa yhä suhteellisesti paljon vähemmän kuin monessa muussa länsimaassa. 1990-luvulla alkoi myös kinastelu siitä, ovatko maahanmuuttajat tervetulleita meille, minkälaisia maahanmuuttajia haluamme Suomeen, ja miten suomalaisten tulisi osata olla uudessa, monikulttuuristuvassa yhteiskunnassa. Tätä keskustelua on käyty ja käydään sekä yhteiskunnallisen julkisuuden areenoilla että ihmisten välisissä yksityisissä kohtaamisissa. 2010-luvun alkaessa yhteiskuntamme monikulttuuristumisen ympärillä käytävä väentö näyttää vain kiihtyvän, mikä osaltaan liittyy yleisempään maahanmuuttokriittisen politiikan nousuun eri puolilla maailmaa. Yleensä tätä keskustelua käyvät kaikki muut paitsi maahanmuuttajat itse – heillä on siis vain harvoin mahdollisuus osallistua itseään ja elämäänsä koskevaan määrittelyyn.

Seuraavissa kirjoituksissa yhteisenä teemana on tavalla tai toisella se väentö, joka on kiteytynyt maahanmuuton ja monikulttuurisuuden ympärille sekä yleisen keskustelun että ihmisten arkisten kohtaamisten tasoilla. Rasismia vastustavat ihmiset joutuvat jatkuvasti antamaan perusteluja ajatuksilleen, ja heitä syytetään yhtäältä esimerkiksi ”löysäpäisiksi kukkahattutädeiksi” ja toisaalta esimerkiksi ”tiukkapiipoisiksi niuhottajiksi” (jos he esimerkiksi tuomitsevat harmittomilta näyttävät rasistiset vitsit). Joissakin kirjoituksissa kiinnitetään huomiota myös siihen, että konkreettinen rasismiin puuttuminen arjessa voi olla vaikeaa ja pelottavaa, vaikka sen tuomitseminen omien periaatteiden tasolla vaikuttaisi helpolta.

Alain Minguet

NIITÄ VILISEE KAIKKIALLA!

Olen tullut tutuksi rasismien kanssa eri tilanteissa työssäni, vapaa-ajallani ja muuten elämässäni. Olen itse mahdollistanut tilanteet hakeutumalla töihin nuorten maahanmuuttajien pariin, perustamalla monikulttuurisuusyhdistyksen, osallistamalla poliitikkaan sekä muuttamalla Joensuuhun elääkseni vapaata elämää. Maahanmuuttajana minulle olisi myös mahdollista olla kohtaamatta rasismia. Voisin olla seuraamatta mediaa tai muiden elämää ja jäädä kotiin. Olen kuitenkin valinnut toisin ja pannut itseni alttiiksi.

Minulla on ollut hyvä tuuri: rasismi kohdistuu harvoin minuun. Olen jossain väli-maastossa, suomalaisen ja maahanmuuttajan välillä. Minuun ei suhtauduta samalla tavalla kuin yleensä maahanmuuttajiin Suomessa. Itse asiassa olen varmasti monille jonkinlainen pulma. En sovi maahanmuuttajan yleiskuvaan: en ole pakolainen tai musta, ja olen aktiivisempi kansalainen kuin monet suomalaiset. Minua ei huomaa – jos olen hiljaa. Kuulun kuitenkin maahanmuuttajien (tilastolliseen) enemmistöön, josta ei yleensä puhuta: olen eurooppalainen, valkoihoinen, työssä käyvä ja yhteiskunnallisesti aktiivinen mies. Tämän kaiken vuoksi minulla on ollut hyvä mahdollisuus olla aktiivinen myös rasismintorjunnan työsaralla. Sain äskettäin mahdollisuuden tähän aktiivisuuteen, kun kävin eri kouluissa puhumassa maahanmuuttajuudesta ja kansainvälisyydestä sekä - itse asiassa tabusta - rasismista. Kouluvierailuissani yritin nostaa esiin nuorten ja lasten kanssa maahanmuuttajiin liittyviä käsitteitä ja sitä, minkälainen yleiskäsitys heillä on näistä.

Monille ihmisille kuva ja mielikuva ovat tärkeitä. Näin on yhteisöillekin. Imago ei ole leikin asia, ja usein yhteisöissä (esimerkiksi kouluissa) vakuutetaan: meillä ei ole rasismia, meillä ei kiusata ja meillä kaikki on täydellistä. Rasismi kielletään, koska se on negatiivinen asia. Jo sana ”rasismi” aiheuttaa muutoksia käyttäytymiseen. Tässä on sen ongelma: siitä on vaikeaa puhua. Rasistinen yhteisö saa huonon leiman ja negatiivista julkisuutta, antaa itsestään huonon kuvan. Onhan ymmärrettävää, ettei koulu halua sellaista. Rasismista vaikeneminen ei kuitenkaan poista sitä, ja uhrille se on aina olemassa.

Rasismista puhuminen on vaikeaa myös siksi, että monet käsitteet tarkoittavat eri ihmisille eri asioita. Keskusteluissa ja mediassakin sanavalinta vaikuttaa asioihin. Viime vuoden aikana mediassa puhuttiin paljon turvapaikanhakijoiden tulvasta. Nyt laita, sinä lukija, silmäsi kiinni kymmenen sekunnin ajaksi ja ajattele sanaa ”tulva”.

Mitä se merkitsee sinulle? Minun mieleeni tulee uutiskuvia. Tulvissa kuolee joka vuosi satoja ihmisiä eri puolilla maailmaa. Karjaa häviää tuhansittain. Muistan muutama vuoden takaa uutiset Kiinan tulvista, joissa kuoli kymmeniä tuhansia ihmisiä ja joiden aikana evakuoitiin yli kaksi miljoona ihmistä. Lapsena näin televisiosta tulvakuvia jostain Etelä-Amerikasta. Niissä näytettiin, kuinka lapsia kuoli mutavirtoihin. Synnyinmaassani Belgiassa tulvat aiheuttavat säännöllisesti miljoonien eurojen vahinkoja. Sana ”tulva” tuo siis mielikuvia tuhosta. Viime vuonna Suomeen tuli 5988 turvapaikanhakijaa. Tuli siis tulva?

Nuoret omaksuvat vaikutteita näistä helpoista kuvista ja sanoista. Emme voi edes vaatia heidän ajattelevan itse sanan ”tulva” merkitystä. Asia on kuultu jostain, ja sillä siisti. Tuli tulva. Sitten on aikaa ajatella mopoja, jalkapalloa, tyttöjä, poikia, euroviisuja ja niin edelleen. Meidän aikuisten tehtävä on ajatella, missä muodoissa esitämme maailmamme nuorten edessä. Jos puhumme heille ”pakolaistulvasta”, on turhaa ihmetellä, kun he sanovat yhtäkkiä: ”pakolaisia on liikaa, niitä vilisee kaikkialla”.

Mitä on liikaa? Mitä on paljon? Mitä näemme ja mitä emme näe? Miten voi olla varma että se, mitä näkee, on totta? Monipuolisen käsityksen saamiseksi on syytä esitellä yleisiä faktoja. Voimme todeta, että kouluissa on luokkia, joissa sata prosenttia oppilaisista on maahanmuuttajia. Kuitenkin samassa koulussa toisessa luokassa heitä on enää viisi prosenttia. Koko koulussa on vielä vähemmän. Kunnan tasolla maahanmuuttajien määrä alkaa olla jo merkityksetön. Joensuun seudulla maahanmuuttajia on alle kaksi prosenttia asukkaista. Kun astut Joensuun torille illalla juuri ennen viimeisen bussin lähtöä Kontiolahteen ja Paiholaan, näet paljon tummaihoisia, ja silmäsi kiinnittyvät heihin – hetken heitä näyttää olevan kaikkialla. Tärkeää olisi kuitenkin kehittää ajattelua silmien takana, siellä, missä nähdyt kuvat käsitellään. Vain siellä voitamme rasismia.

Lyhyt kuvaus asiasta jää aina suhteelliseksi. Kouluissa kiertäessämme kuvasimme leikkimielisesti paikkoja kahdella sanalla. Jokainen sai sanoa kaksi sanaa, jotka tulevat joistakin paikoista mieleen. Minulle Pohjois-Karjala on ”luonto” ja ”karjalanpiirakka”. Pidän siis luonnosta ja syömisestä. Jos olen väsynyt, Pohjois-Karjala voi olla minulle myös ”itikoita” ja ”pimeä”. Mitä sanoja meille tulee mieleen Irakista, Somaliasta tai Etiopiasta? Monissa koululuokissa Etiopian kohdalla mieliin tulleet sanat olivat ”aavikko”, ”kuuma”, ”hiekkä”, ”köyhä”, ”kamelit” ja niin edelleen. Kerran keskuidessamme puhkesi kuitenkin nauru; Etiopiassa yli kymmenen vuotta asunut oppilas kummasteli näitä mielleyhtymiä, sillä hän ei ole ikinä nähnyt aavikkoa, ja kamelinkin hän on nähnyt vain kerran sirkuksessa. Ja toisaalta: Suomessa juodaan etiopialaista kahvia, joka kasvaa metsässä, ei hiekka-aavikolla.

Tämänhetkinen Suomi on hyvä paikka asua, ja monille nuorille se on ainoa todellisuus. Harva kuitenkaan tietää, kuinka moni suomalainen on joskus hakenut parempaa elämää muualta. Tätä tapahtui vielä 1900-luvun jälkimmäisen puoliskon aikana, kun työttömyyden vaivaamasta Suomesta muutettiin työtä etsimään Ruotsiin. Jos pystymme kertomaan nuorille, että todellisuudessa ihmiset ovat liikkuneet ja liikkuvat koko ajan eri puolilla maailmaa, suhtautuminen yleiskuviin voi muuttua, ja rasismi saadaan kuriin.

YKSIÄÄNISYYDEN ONGELMAT

Rasismi on sanana ja ilmiönä moniselitteinen sekä tunteilla ladattu. Se asettaa ihmiset puolustautumaan, hyökkäämään, selittämään, oikeuttamaan ja hyvin usein myös pesemään siitä kädet. Rasismissa on kyse myös yhteiskunnallisista valtasuhteista, ja käsite saa usein varsin erilaisia sisältöjä määrittelijän asemasta riippuen.

Haluamme tässä johdattaa lukijan pohtimaan, kenen näkökulmista asioita tarkastellaan, kun julkisuudessa keskustellaan rasismista, ja mitä tästä seuraa. Tätä tarkoitusta varten käsittelemme ensisijaisesti Kontioniemen vastaanottokeskuksen ympärillä sanomalehti Karjalaisessa vuonna 2009 käytyä mediakeskustelua. Lisäksi hyödynnämme samana vuonna Humanistisen ammattikorkeakoulun Joensuun kampuksen opiskelijoiden keräämää kyselyaineistoa, jossa on kartoitettu 41 Kontioniemen alueen asukkaan (alakouluikäisten lasten vanhemman) näkemyksiä tilanteesta sekä Humanistisesta ammattikorkeakoulusta Joensuun kampukselta valmistuneen Krista Säkkinen opinnäytetyötä, jossa hän on haastatellut keväällä 2010 kuuttatoista Kontioniemen vastaanottokeskuksen asukasta.

Loppukesästä ja syksyllä 2009 sanomalehti Karjalaisessa käytiin vilkasta keskustelua edelliskeväänä avatun Kontioniemen vastaanottokeskuksen asukkaiden ja alueen muun väestön välisistä suhteista. Suurimman huomion sai paikallisen kyläyhdistyksen sekä vastaanottokeskusta ylläpitävän SPR:n edustajien allekirjoittama tiedote, jossa kyläläisiä ohjeistettiin ohjaamaan turvapaikanhakijanuoret heille erikseen varatulle pallokentälle. Vastaanottokeskuksessa asuvat nuoret eivät uutisten mukaan mahtuneet samalle kentälle muiden alueen asukkaiden kanssa. Karjalaisen uutisoinnissa pyrittiin uutisgenren tapaan neutraalisuuteen ja ”faktojen” toteamiseen. Tosin erilaisissa toimittajien kolumneissa erottelupolitiikkaa kritisoitiin rajusti.

Kun tarkastellaan Kontioniemen ympärillä pyörinyttä mediakeskustelua valtasuhteiden näkökulmasta, ensimmäisenä huomio kiinnittyy siihen, että itse puheen kohteet – Kontioniemen vastaanottokeskuksen asukkaat – eivät päässeet lainkaan ääneen. Uutisissa ja kolumneissa käsiteltiin rasismia, turvapaikanhakijoiden luonteenpiirteitä ja heidän huonoksi määritettyä käyttäytymistään. Puhujina ja kirjoittajina olivat ainoastaan toimittajat, paikallisen kyläyhdistyksen ja SPR:n edustajat sekä viranomaiset, eikä turvapaikanhakijoilla ollut mahdollisuutta kertoa asioista omasta näkökulmastaan.

Tällainen tilanne, jossa rasismista keskustellaan vain valkoisen valtaväestön edustajien keskuudessa, tuottaa suppeamman näkökulman asiaan verrattuna tilanteeseen, jossa monet etniset ja kulttuuriset vähemmistöt olisivat näkyvä (ja myös kuuluva) osa keskustelua. Olennaista olisi antaa tilaa puheen kohteille ja rasismia kokeneille ihmisille. Uutistekstit Kontioniemen tilanteesta heijastavat osuvasti laajempaakin maahanmuuttokeskustelua suomalaisessa yhteiskunnassa. Tällaisessa yksinäisyyden tilassa keskustellaan lähinnä siitä, mitä rasismi ei ainaakaan ole.

Rasismien määrittely negaation kautta näkyi Kontioniemen asukkaiden näkemyksiä kartoittavan kyselyn vastauksissa: ”Se että vastustaa vastaanottokeskusta, ei ole mielestäni rasismia – se ei kerro siitä, kuinka kohtaan ihmisen, maahanmuuttajan. Se että puhuu, kertoo, ilmaisee tunteensa, mielipiteensä, ei ole mielestäni rasismia. – Jokaisella on oikeus tunteisiin, vihaan, ennakkoluuloihin ym., vain rehellisyydellä ja avoimuudella voidaan kasvaa suvaitsevaisuuteen, yhteiseloon, maahanmuuttajien kanssa aidosti. Se, ettei hyväksytä kielteisiä tunteita, kasvattaa näitä ehkä entisestään.” Tämä esimerkki kuvaa hyvin sitä vaikeutta, joka liittyy rasismien määrittelyyn ja sen haltuunottoon yksilötasolla. Samalla se tekee näkyväksi oletuksen (tai uhkan) rasismien ”kaikkialla olosta” ja sen rajojen etsimisestä. Joka tapauksessa, kuten puhuja edellä vihjaa, ennakkoluuloja ja vihaa olisi hyvä käsitellä yhdenvertaisissa kohtaamisissa niiden ihmisten kanssa, joihin tunteet kohdistuvat.

Vähemmistöjen äänen vaimentuminen vaikeuttaa monenlaisten itsestäänselvyyksien ja vakiintuneiden olettamusten kyseenalaistamista. Uutisointi Kontioniemestä tekee näkyväksi monenlaisia rasismiin liitettyjä asioita: julman erottelupolitiikan, jälleen kasvavan skiniongelman, yksittäisten ihmisten asenteet ja turvapaikanhakijanuorten ”paikalliseen kulttuuriin” sopimattoman käyttäytymisen, kuten roskaamisen tai suurissa porukoissa liikkumisen. Voi olla, että jos rasismien olemusta ja ilmenemistä kysyttäisiin sitä mahdollisesti arjessaan kohtaavilta ihmisiltä (tässä tapauksessa vastaanottokeskuksen asukkailta), vastaukset maalaisivat eteemme varsin toisenlaisia näkökulmia. Tutkimuksissa on havaittu, että kulttuuriin tai etnisiin vähemmistöihin kuuluvat ihmiset näkevät rasismien ainakin näitä yksinäisyyden värittämiä uutistekstejä paljon laajempina ja arkisempina ilmiönä: pieninä ulossulkemisina, oudoksuvina katseina ja erontekoina.

Toinen valtasuhteisiin kytkeytyvä huomio koskee edellä mainittua rasismien laajuutta. Kontioniemestä kertovaa uutisoitua leimasi rasismi-ilmiön muuttuminen koko kylän ongelmasta tiettyjen yksilöiden ongelmaksi. Ensimmäisissä uutisissa vastaanottokeskuksen asukkaisiin kohdennetun erottelupolitiikan takana näyttivät olevan koko kylää edustava kyläyhdistys ja vastaanottokeskusta ylläpitävät SPR:n toimijat. Uutistarinan edetessä yksi toimija toisensa jälkeen sanoutui irti erotteluaikomuksista. Lopulta rasistiseksi katsottu ongelma paikantui ainoastaan yhteen ihmiseen. Hänenkin kohdallaan oli uutisoinnin mukaan lopulta kyse virhearvioinnista, koska tarkoituksena oli ajatella kaikkien kyläläisten yhteistä hyvinvointia. Kontioniemessä voitiin siis huokaista helpotuksesta – eihän täällä ollutkaan rasismia!

Edellinen tarina on oiva esimerkki siitä, miten rasismi voidaan palauttaa yksilön ongelmaksi ja miten yhteisö voi (syyllisen löydettyään) puhdistautua rasismista, kieltää tietoiset tekojen ja puheiden motiivit. Vastaanottokeskuksen asukkaiden näkökulma asiaan olisi kuitenkin voinut olla toisenlainen. Ehkä he eivät huokaisseetkaan helpotuksesta samalla tavalla kuin tulkitsimme monen muun Kontioniemen asukkaan tehneen. Monet tutkijat ovat väittäneet, että rasismia kokeneille ihmisille rassistiset motiivit eivät ole kovinkaan merkityksellisiä, vaan rasismin merkitys kietoutuu nimenomaan siihen, minkälaisia seurauksia puheilla ja teoilla on.

Tässä tapauksessa mahdollisesti tarkoittamattoman toiminnan seuraukset eivät ole voineet olla tuntumatta vastaanottokeskuksen asukkaiden arjessa ja elämässä. Tämä koskettavuuden ajatus on sovellettavissa valtakunnalliseenkin maahanmuuttokeskusteluun ja sen seurauksiin: minkälaisia tuntemuksia ihmisissä herää, kun he kerta toisensa jälkeen saavat tietää kuuluvansa ongelmia ja ristiriitaisia tunteita synnyttävään väestönosaan? Toinen olennainen kysymys on, millä tavoin yksinäinen uutisointi vahvistaa jo ennestään vahvoja erontekoja ja yksilöitä leimaavia luokituk-
sia.

Kontioniemen kohdalla on tärkeää pohtia, miten vastaanottokeskuksen asukkaat suhtautuvat heitä ympäröineisiin tapahtumiin ja uutisiin. Heille suositus ainoastaan turvapaikanhakijoille varattujen harrastuspaikkojen käyttämiseen ei välttämättä unohdu heti tai kuittaannu yhden ihmisen harmittomana hyväntahtoisuutena. Kontioniemen vastaanottokeskuksen asukkaat, joita Krista Säkkinen on opinnäytetyös-
sään haastatellut, kokevat olevansa muusta maailmasta eristetyssä tilassa, mikä entisestään vaikeuttaa aktiivista osallistumista vapaa-ajan aktiviteetteihin: ”Täällä olemme vain vastaanottokeskuksessa ja meillä on vain pieni mahdollisuus harrastaa...”. Tällaiset näkökulmat olisivat tuoneet taannoisiin uutisteksteihinkin laajemman perspektiivin. Monikulttuurisessa Pohjois-Karjalassa mediakeskustelua ei voi käydä vain toimittajien, viranomaisten ja enemmistön ehdoilla. Voisivatko moniääninen julkinen keskustelu ja uutisointi olla yksi askel kohti inhimillisempää ja antirasistista Suomea?

Terhi Nevalainen

KRIITTISYYS ON SAIRAAAN KIVAA

Maahanmuuttokriittinen. Miltä se kuulostaa? Fiksulta? Analyttiselta? Ajankohtaiselta? Tarpeelliselta? Fiksua se onkin, siis ilmauksena. Kuten yliopistossa opetetaan, kriittisyys on aina tarpeen ja kaikkia elämän ilmiöitä pitää voida tarkastella kriittisesti. Mikä parasta, kriittinen ei koskaan ole väärässä, sillä hänhän ei väitä puolesta eikä vastaan: hän on vain kriittinen.

Olisipa tällaiset ilmaukset keksitty jo 20 vuotta sitten. Ryhdyin tuolloin kasvissyöjäksi, ja tyhmä kun olin, sanoin sen suoraan. Valintaa piti sitten yhtenäen selitellä ja perustella. Olisi ollut kovin paljon helpompaa olla yksinkertaisesti lihansyöntikriittinen.

Entäpä jos me kaikki ryhtyisimme kriittisiksi? Erityisen tärkeää se olisi juuri politiikassa. Kerjäämisen kieltävää lakia kannattavat ilmoittaisivat olevansa kerjäämiskriittisiä ja jätevesiasetuksen vastustajat lakimuutoskriittisiä. Lisäksi eduskunnassa olisi aikamoinen määrä markkinatalouskriittisiä, maaseutukriittisiä, ympäristökriittisiä ja ydinvoimakriittisiä. Oppositiossa oltaisiin lisäksi hallituskriittisiä ja hallituksessa populismikriittisiä. Media tuntuu nykyisin olevan vaalirahoituskriittinen, mutta tähän sortuminen ei poliitikoille olisi kovin viisasta. Sen sijaan hallituksessa tuntuu olevan useampikin vaalirahoituskriittisyyskriittinen. Valtapolitiikan arvostelijat puolestaan ovat yhteiskuntakriittisiä. Onneksi kenenkään ei kuitenkaan enää tarvitse kuulua nukkuvien puolueeseen, onhan paljon hienompaa olla äänestyskriittinen.

Yhteiskunnan ongelmat katoaisivat kokonaan, jos käytettäisiin tällaista kieltä. Ei olisi talouden taantumaa, vaan pelkästään menestyskriittinen ajankohta, eikä työttömyyttä, vaan työllistymiskriittisyyttä. Syrjäytyminen kuulostaa kovin ikävältä, joten parempi olisi puhua osallistumiskriittisyydestä. Sen taas tiedetään liittyvän raittiuskriittisyyteen, seurakriittisyyteen ja harkintakriittisyyteen. Kuntienkin olisi helpompi perustella päätöksiään. Ei tarvitsisi puhua vaikkapa niinkin ikävästä asiasta kuin kyläkoulujen lakkauttamisesta. Ilmoitettaisiin vain, että kunnassa ollaan jatkossa koulukriittisiä.

Myös yksityiselämässä kriittisyydelle olisi paljon käyttöä. Ei tarvitse olla laiska, voi olla kotityökriittinen, eikä sohvaperuna, vaan kuntoilukriittinen. Uusien tietojen valossa nykyisin saa myös hyvällä omallatunnolla olla rasvakriittisyyskriittinen ja mussuttaa voita ja kermaa mielin määrin. Oiva perustelu asunnon siivottomuuteen on tietysti järjestyskriittisyys. Pukeutua voi vaikka lumppuihin, jos on muotikriit-

tinen. Eikä koko yön valvomisessa tietokoneen äärellä ole myöskään mitään vikaa: silloinhan on vain lepokriittinen. Jos tämän seurauksena nukkuu pommiin ja myöhästyy koulusta tai töistä, on aikataulukriittinen.

Miksi oikeastaan pitäisi tehdä mitään jonkun toisen mielen mukaisesti? Saahan vaikka varastaa, jos sattuu olemaan omaisuuskeskriittinen, tai ryhtyä ammattikriminaaliksi, jos on lakikriittinen. Tällöin on luonnollisesti myös virkavaltakriittinen. Valittavasti sillä ei ole juurikaan merkitystä, sillä poliisit tuppaaavat olemaan aika lailla rikollisuuskriittisiä.

Niin - mitäpä sitä asioita suoraan sanomaan, kun kieroinkin voi. Sanoilla on helppo sumuttaa. Ruma totuus katoaa näppärästi kauniiden kiertoilmausten taakse. Mitä rumempi asia on kyseessä, sitä suurempi tarve joillakuilla on pukea se kauniiseen sanahelinään. Jos ei käytä omia aivojaan, menee helposti lankaan.

Kun seuraavan kerran kuulet jonkun nimittävän itseään tai asennettaan maahanmuuttokriittiseksi, mieti tarkkaan, mitä ilmauksen takana lymyilee. Ettei se vain olisi se ruma r-kirjaimella alkava sana?

Kirjoitus perustuu kirjoittajan kolumniin, joka julkaistiin sanomalehti Karjalaisessa 29.9.2010.

Janne "Rysky" Riiheläinen

TODISTAMISEN TAAKKA

Rasistisiin puheisiin, tekoihin ja asenteisiin on hankalaa reagoida vaikka haluaisikin. Moni ei myöskään halua. Tälle haluttomuudelle on syynsä.

Suomalaiseen keskustelukulttuuriin kuuluu konsensukseen tai ainakin jonkinlaisen mielipiteiden rauhanomaiseen rinnakkaiseloon pyrkiminen. Rasististen puheiden kohdalla on käytännössä mahdotonta esittää mitään poikkipuolista ilman että samalla tulee ilmaiseeksi vahvaa vastahankaa. Jos edes vihjaa toisen esittävän rasistisia mielipiteitä, saa heti vastaansa kieltoja, joissa pidetään tarkkaan huolta siitä, että mielipiteestä ei peräännyttä, mutta sen rasistisuutta ei tunnusteta. Kysehän on realismista, huumorista, kriittisyydestä - tai mistä nyt milloinkin saa naamiointia mielipiteilleen. Varmaan moni rasismien vastustajakin lankeaa tähän oman puheensa naamiointiin pitäen itseään vain tarkkanäköisenä yhteiskuntakriitikkona tai vähän karskimman huumorin ymmärtäjänä. Aika harva kuitenkaan haluaa löytää rasistia itsestään - ja vaikka olisikin löytänyt, niin useimmat haluavat pitää sen piilossa. Pitkään haluttiin uskoa, että Suomessa ei ole rasismia. Viime vuosina on jo ollut pakko tunnustaa sen olemassaolo yleisellä tasolla, mutta nyt on siirrytty kiistämään sen läsnäolo yksittäisissä puheenvuoroissa ja tilanteissa. Ja näin nimenomaan silloinkin, kun rasismien tunnusmerkit täyttyvät ruhtinaallisesti.

Rasismien, oli se sitten verhottuna millä tahansa termillä, olennaisia piirteitä ovat pelko ja viha. Ne ovat voimakkaita motiiveja ja saavat ihmisen toimimaan tehokkaasti, voimakkaasti ja tarpeen tullen häikäilemättömästi. Pelko ja viha ovat olennainen osa hengissäpysymisvaistoamme, joskin ne ovat myös opittuja reagoimisen tapoja. Ei ole sattumaa, että rasistisessa kielenkäytössä käytetään usein säilymiseen ja hengissä pysymiseen liittyviä allegorioita. Kun pelko ja viha ovat läsnä, väkivaltakaan ei ole koskaan kaukana.

Rasistisessa keskustelukulttuurissa voimakkaita sisältöjä ovat vihollisten paljastaminen ja nimeäminen. Tämän ovat kokeneet muiden muassa poliitikot ja rasismien tutkijat, mutta saman ovat huomanneet muutkin rasismia vastaan puhuneet ja toimineet. "Viattomimmillaan" tämä paljastaminen on ihmisen nimen, työn ja ajatusten arviointia jollain keskustelupalstalla. Viholliseksi nimettävä nostetaan esiin ja hänesä sekä hänen toiminnastaan kerrotaan yksityiskohtaisia asioita. Kuvaannollisesti silloin kähistään hänelle: "Tiedän kuka olet ja missä asut." Itsekin sain joskus kuulla olevani jollain tappolistalla. Mikäs sen tehokkaampi tapa yrittää hiljentää eri mieltä

olevia kuin uhkailla heitä. Jotkut ovat saaneet postitse luodin, ja sen viesti lienee selvä.

Julkisuus ylipäättään on raskas asia useimmille ihmisille, ja rasismien vastustaminen julkisuudessa on edellä kerrotun takia vielä raskaampaa. Kiivaaseen julkiseen keskusteluun ryhtyminen arveluttaa. Keskusteluun antautuja joutuu pohtimaan, mitä muut ajattelevat asiasta – ja mitä siitä ajattelevat nimenomaan sellaiset, joiden mielestä rasismien vastustaminen on turhaa tai typerää. Julkisella rasismien vastustamisella asettuu poikkiteloin niiden ihmisten kanssa, jotka tavalla tai toisella ajattelevat toisin. Usein he ovat naapureita, työkavereita tai sukulaisia, sillä jokainen tietää tai epäilee tuntevansa ihmisiä, joille rasismi on osa maailmankuvaa. Asettumalla heidän mielipiteitään vastaan altistaa myös suhteensa heihin ristiriitaiseksi. Sama koskee organisaatioita, jotka pelkäävät sidosryhmiensä, asiakkaidensa tai muiden olennaisien ihmisten vetävän hiljaa mielessään johtopäätöksen siitä, että tämä organisaatio on valinnut väärin ja siksi se on hylättävä. Kaikesta tästä hankaluudesta syntyvä hiljaisuus pelaa aina rasismien pussiin, ja siksi sitä hiljaisuutta pyritään ylläpitämään eri tavoin. Ja siksi sitä hiljaisuutta on tärkeää eri tavoin pyrkiä myös rikkomaan.

Tämän päivän rasismi pyrkii verhoamaan näkemyksensä rationaaliseksi, faktojen pohjustamaksi ajatusmalliksi. Rasistista tulkintaa tukevat tilastot, luvut ja graafit tuodaan esiin ja pois jätetään kaikki omaa teoriaa vastaan hangoittelevat tutkimukset, luvut ja näkökulmat. Välillä tuntuu siltä, että mikä tahansa fakthanpalanen riittää todistamaan koko rasistisen ajatusrakennelman todeksi. Rasismi ei ole väkivaltaa vain ihmistä kohtaan; se on usein väkivaltaa myös logiikkaa, järkeä ja inhimillisyyden periaatetta kohtaan.

Rasistit ovat tämän pinnallisen faktojen esittämisen avulla pyrkineet ja monta kertaa myös pystyneet siirtämään todistustaakan vastustajilleen. Vaikka luvut olisivat täysin keksittyjä ja graafit vessan seinästä, on valtava työ seuloa informaatiota, jonka avulla on mahdollista kumota esitetyt väitteet ja niiden perusteet. Tähän urakkaan aika harva viitsii ryhtyä, varsinkin kun sen vaikutus keskustelukumppaneihin olisi todennäköisesti hyvin lähellä nollaa. Harva viitsii käyttää aikaa ja energiaa keskusteluun, joka ei johda kummankaan osapuolen näkemysten muuttumiseen - paitsi ihmiset, jotka ovat syvästi vakuuttuneita asiastaan ja valmiit tekemään ja toimimaan. Tällöin voi syntyä tilanne, jossa vahvasti vastakkaisten mielipiteiden ääripäissä olevat ihmiset sortuvat kaikkiin mahdollisiin temppuihin ja vyön alle lyönteihin. Tässä keskustelussa padat ovat soimanneet kattiloita ja toisinpäin, usein oikeutetustikin.

Rasistista toimintaa harrastavat ihmiset uskovat varmasti olevansa oikealla asialla. Rasismi tarjoaa heille myös tavan toteuttaa itseä ja saada elämälle merkitystä. Tämän saman voi sanoa tietysti myös rasismien vastustamisesta tai oikeastaan mistä tahansa inhimillisestä pyrinöstä. Erona rasismikeskustelun vastakkaisilla osapuolilla on, että monikulttuurisuutta myönteisenä asiana pitävien joukossa tiedostetaan, että yhteiskunnan monikulttuuristumiseen liittyy väkisin myös haasteellisia asioita. Sen sijaan esimerkiksi maahanmuuttokriittisissä puheenvuoroissa ei ole kuultavissa tunnustuksia monikulttuurisuuden hyvistä vaikutuksista. Tälle väitteelle tyypillinen

vastaväite olisi, että joku kaivaa ”kriitikoiden” blogeista tai foorumeilta jonkun ulkomaalaistaustaista urheilijaa koskevan positiivisen kommentin ja kuittaa sillä tämän väitteen pupuksi. Keskustelu siinä mielessä, että joku keskustelijoista muuttaisi käsitystään asioista, ei kuitenkaan etene mihinkään. Koska ylivoimainen enemmistö ihmisistä vain seuraa näitä keskusteluja, on kuitenkin tärkeää tuoda esiin rasisminvastaisia näkökulmia ja perusteita. Jos kentän jättää rasisteille, kuten mieli usein tekisi, antaa heille mahdollisuuden määritellä ympäröivä todellisuus omalla tavallaan. Sitä kautta he saavat myös tilaisuuden muuttaa sitä haluamaansa suuntaan.

Rasismi on tapa tehdä maailmasta helposti käsiteltävä. Rasismi, julkea tai peitelty, antaa mahdollisuuden jakaa asiat yksiselitteisesti hyviin ja huonoihin. Siksi rasismi on niin houkuttelevaa ja siksi sitä vastaan on puhuttava ja toimittava. Se taas ei ole helppoa tai houkuttelevaa, mutta sitäkin tärkeämpää.

Tuula Joro ja Anni Rannikko

TILAA HENGITTÄÄ

Rasismi ilmenee monenlaisissa arkipäivän tilanteissa, ja nykyisin erityisesti Internetissä, joka on keskeinen nuorten ihmisten kommunikointiareena. Internetissä vallitseva muukalaisvihamielinen ilmapiiri vaikuttaa epäilemättä nuoriin ja heidän asenteisiinsa. Siksi on tärkeää, että emme jätä reagoimatta verkossa esiintyvään rasismiin ja anna näin ymmärtää, että se olisi hyväksyttävää. Meidän olisi syytä myös oppia tarkastelemaan kriittisesti oman kansallisen kulttuurin sanelemia ja parhaaksi arvottamia toimintamalleja, ei vain Internetissä, vaan kaikkialla, missä asioista keskustellaan.

Internetissä ja erityisesti sosiaalisessa mediassa näkee tahtomattaankin enemmän tai vähemmän ilmeisiä rasistisia kannanottoja. Esimerkiksi joku tuttava saattaa liittyä facebook-ryhmään, joka kuvauksessaan halua lähettää ”kaikki saatanan mutut ja värvirheelliset vittuun täältä viemästä omia ja varastettuja rahoja”. Muukalaispelkoa ja -vihaa lietsovat ihmiset tuntuvat olevan aktiivisia ja aggressiivisia sanomansa levittäjiä lukuisilla keskustelupalstoilla, mikä saattaa luoda vääristynyttä kuvaa yleisesti vallitsevasta mielipiteestä – hehän eivät puhu kaikkien äänellä, vaikka pyrkivätkin luomaan sellaista vaikutelmaa.

Maailmankuvaansa aktiivisesti rakentavat nuoret ovat varsin alttiita hyväksymään rasistiset näkemykset normaaleina. Tämän vuoksi on tärkeää reagoida, jos kuulee rasistista puhetta tai huomaa jonkun osallistuvan siihen verkossa tai missä tahansa muualla. On syytä tehdä selväksi, että rasistinen maailmankuva ei todellisuudessa ole niin yleinen kuin se verkkoympäristössä näyttäisi olevan, eivätkä sen tarjoamat selitykset auta ratkaisemaan yhteiskunnallisia ongelmia – eiväthän ne ole tehneet sitä tähänkään asti.

Rasistisille mielipiteille on olemassa parempi vaihtoehto: yhdenvertaisuuden kunnioittaminen. Tämä kunnioittaminen merkitsee, että ketään ei saa syrjiä eikä ihmisiä saa ennakkoluuloisesti nähdä jonkin stereotyyppisen ryhmän edustajina vaan yhdenvertaisina yksilöinä. Ryhmien sisäiset erot yksilöiden välillä ovat useimmiten vähintään yhtä suuret kuin eri ryhmien väliset erot.

Rasistinen maailmankuva liioittelee eri ryhmien välisiä eroavaisuuksia samalla kun se häivyttää monimuotoisuutta ryhmien sisällä. Esimerkiksi suomalaisuus nähdään yhdenlaisena, tiettyinä elämäntapana. Rasistinen ajattelu haluaa mahdollistaa jokoisen samaan kansalliseen kulttuuriin kuuluvan yksilön tarkkarajaiseen muottiin,

joka ei juuri salli normista poikkeavia elämänmuotoja. Muottiin puristettu elämäntapa nähdään ainoana oikeana, eikä sen arvojen paremmuutta suhteessa muihin arvoihin kyseenalaisteta tai vaivauduta perustelemaan. Vaikka tämä mielikuva näyttäytyy usein ainoana vaihtoehtona, sen tarjoama kuva olemisesta ja elämisestä on niin suppea ja ahdas, että sen mukaisesti eläminen tuntuu rajoittavalta ja jopa mahdottomalta. Maamme rajojen sisäpuolella asuvat ihmiset ovat aina olleet ja tulevat aina olemaan erilaisia.

Vaikka ajatusta oman kansallisen kulttuurin paremmuudesta perustellaan ja ylläpidetään voimakkaasti käsittämällä kansallinen kulttuuri muuttumattomaksi ja yhtenäiseksi, tarkemmin katsottuna se ei sitä ole. Kansallinen kulttuuri on aina ollut tekemisissä muiden kulttuurien kanssa ja saanut niistä vaikutteita, samoin kuin vastavuoroisesti vaikuttanut niihin. Kulttuuri, kulttuurin yksilöille tarjoamat paikat ja ryhmäjaot eivät ole muuttumattomia vaan jatkuvassa liikkeessä, muutettavissa ja kyseenalaistettavissa.

Nuorilla on tapana kyseenalaistaa vanhempien sukupolvien maailmankuva ja hyvä niin. Omista juuristaan voi olla ylpeä tai onnellinen, vaikka samalla kyseenalaisaisikin oman kansallisen kulttuurinsa tarjoaman maailmankuvan ja arvomaailman. Kyseenalaistavaa ja kriittistä katsetta omaan kansalliseen kulttuuriin voi harjoittaa tutustumalla ennakkoluulottomasti itselleen vieraisiin kulttuureihin ja oppimalla, että on muitakin tapoja elää. Ympäröivän kulttuurin tarjoamia toimintatapoja ei tarvitse hyväksyä sellaisinaan vaan aina voi myös valita toisin. Monesti toisin toimimalla on mahdollista vapautua oman kulttuurin tuomista rajoituksista ja saada tilaa hengittää.

Arkisena käytännön esimerkkinä toisin valitsemisesta voisi olla tilanne, jossa facebook-ystävä liittyy ihmisiä kansallisuuden perusteella eriarvoistavaan ryhmään nimeltä ”Rikostaustan omaavat ulkomaalaiset välittömästi pois Suomesta” ja kutsuu meidätkin ryhmän jäseneksi. Meillä on kuitenkin virran mukana uimisen sijasta mahdollisuus vastavuoroisesti liittyä vaikkapa sarkasmin hengessä luotuun ”Kaikki rikollistaustaiset suomalaiset pois ulkomailta!” -ryhmään samalla osoittaen kantamme rasismia ja muukalaispelkoa lietsoviin tekoihin.

Vesa Puuronen

RASISTISET VITSIT

Jokainen on todennäköisesti joskus kuullut rasistisia vitsejä. Jos niiden kertojille huomauttaa asiasta, voi saada ärtyneitä tai vihaisia vastauksia - sellaisia kuin ”tämä-hän on vain vitsi”, ”eikö sinulla ole yhtään huumorintajua” tai ”tiukkapipo”. Vaikka joidenkin ihmisten mielestä vitsejä ei voi ottaa vakavasti, ne kuitenkin heijastelevat kertojiensa ja kuulijoidensa maailmankuvaa ja ovat siksi kiinnostavia myös rasismien ymmärtämisen näkökulmasta. Koska ne ovat osa rasismia, niihin tulee aina myös pyrkiä puuttumaan. Osa rasistisista vitseistä on avoimen rasistisia, osa vähän piiloisempia. Tarkastelen rasismia tässä yhteydessä erityisen rotujärjestelmän (ja kansallisuushierarkian) rakentamisena ja ylläpitämisenä puheiden tai tekstien avulla.

Mitä rasistinen rotujärjestelmä tarkoittaa Suomessa ja miten vitsit osallistuvat sen rakentamiseen ja ylläpitämiseen? Rasistisen rotujärjestelmän puitteissa ihmiset jaetaan toisistaan erottuviin ja eriarvoisiin ryhmiin heidän kansallisuksiensa tai kulttuuritaustojensa perusteella. Suomessa tällaisia ryhmiä ovat muun muassa suomensuomalaiset, suomenruotsalaiset, saamelaiset, tataarit, juutalaiset, romanit, venäläiset, somalialaiset, vietnamilaiset, thaimaalaiset, kiinalaiset ja niin edelleen. Osa näistä ryhmistä erotetaan toisista ryhmistä pääasiassa ulkonäön perusteella, osa taas pääasiassa kulttuuristen piirteiden, kuten kielen tai arkipäiväisten tapojen perusteella. Mustaihoisten ja aasialaisten katsotaan usein arkikeskusteluissa kuuluvan eri rotuun kuin vaikkapa suomensuomalaisten, joiden ajatellaan kuuluvan valkoiseen rotuun. Venäläiset ja esimerkiksi suomenruotsalaiset ovat ulkonäöltään useimmiten niin samanlaisia kuin suomensuomalaiset, että heidän erottamisensa omaksi ryhmäkseen perustuu kulttuuriseen rasismiin. Vitsit ja jotkut muutkin arkikielen ilmiöt (kuten etniset pilkkanimet) voivat olla välineitä, joilla ylläpidetään tällaista rasistista erottelua.

Erontekojen lisäksi rasistiseen rotujärjestelmään kuuluu erilaisiin ryhmiin kuuluvien ihmisten kohtelemisen eriarvoisina. Suomessa valkoiset suomalaiset ovat (omasta mielestään) rotujen arvoasteikon huipulla, ja sen pohjalla ovat useimmiten mustat afrikkalaiset, arabit, romanit ja venäläiset. Rasistiset vitsit tuottavat ja perustelevat osaltaan eri ryhmien eriarvoisuutta ja eriarvoista kohtelua.

Rasististen vitsien rasistisuus ei useinkaan ole ilmeistä; vain melko harvoin vitseissä hyökätään avoimesti jotakin ryhmää vastaan tai nauretaan raa’asti esimerkiksi kansanmurhalle, vaikka sitäkin tapahtuu. Kaikki rasistiset vitsit eivät ole raakoja ja

epähumaaneja. Kansainvälisesti laajalti levinneitä ovat vitsit, jotka pilkkaavat jotenkin hyväntuulisesti naapurikansoja (tai muita ryhmiä), tai joissa joihinkin ryhmiin kuuluvia ihmisiä esitetään yksipuolisten ja kyseisessä kulttuurissa yleisesti tosina pidettyjen ominaisuuksien avulla. Muun muassa venäläiset ja eestiläiset kertovat tällaisia vitsejä suomalaisista. Norjassa puolestaan esitettiin takavuosina suosittua tv-sarjaa Borettslaget (Lähiö). Sarja kuvasi Tertittenin kuviteltua lähiötä. Norjalainen näyttelijä Robert Stoltenberg esiintyi sarjassa työttömänä suomalaisena Pirka Kellivoipe -nimisenä henkilönä. Ohjelmassa Pirka eleli lain ja laittomuuden välimaastossa elättäen itsensä muun muassa salakuljetuksella. Hän joi suunnattomia määriä alkoholia ja rehvasteli sukupuolisella kyvykkyydellään. Venäjällä kerrottavissa suomalaisvitseissä suomalaismiehet puolestaan kuvataan esimerkiksi vähäpuheisiksi ja innokkaiksi kalastajiksi.

Esimerkki 1.

Kolme suomalaisveljestä on kalassa. Hiljaisuus kestää auringonnousuun, kunnes nuorin veli tokaisee:

- Ei kala syö.

Tulee keskipäivä, ja toinen veli vastaa:

- Eipä todella kala syö.

Koittaa ilta, jolloin vanhin veli suutahtaa:

- Liikaa höpötätte, ei ihme ettei syö.

Venäjällä kerrottavissa naapurivitseissä suomalaiset kuvataan myös seksuaalisesti kylmiksi.

Esimerkki 2.

Pari suomalaiskaveria istuu talvisen järven rannalla.

- Mukavaa kun tuli talvi – ja kohta on jouluku!

Kuluu tunti. Toinen vastaa:

- Seksi on sentään mukavampaa.

Ja taas umpeutuu tunti, kunnes tulee vastaus:

- Jouluku on useammin.

Eestiläiset taas vitsailevat muun muassa suomalaisten tyhmyydellä.

Esimerkki 3.

- Haluaisin vaihtaa nimeni, koska kaikki pilkkaavat minua.

- Mikä teidän nimenne on?

- Kalle Kakkanen.

- Ja miksi haluaisitte sen vaihtaa?

- Ville Kakkanen.

Kansallisuusryhmien vertailuja harrastetaan varmasti melkein kaikissa maissa. Suomessa vertailua tehdään muun muassa seuraavasti:

Esimerkki 4.

Suomalainen, norjalainen ja ruotsalainen tuomittiin kolmeksi vuodeksi vankeuteen. Vankilan johto antoi kullekin yhden toivomuksen, joka toteutettaisiin. Norjalainen halusi vaimonsa kanssaan selliin. Suomalainen pyysi, että selli täytettäisiin vodkapulloilla. Ruotsalainen, joka oli ketjupolttaja, halusi savukkeita niin paljon kuin selliin mahtui. Kolmen vuoden päästä vankilan portit aukenivat. Norjalainen tuli ulos vaimonsa ja kolmen pienen lapsen kanssa. Suomalainen tuli ulos tana-kassa sivumyötäisessä juomalauluja hoilottaen. Ruotsalainen ryntäsi ulos ja kysyi ensimmäiseltä vastaantulijalta: - Sattuisiko teillä olemaan yhtä tulitikkua?

Vaikka edellä kerrotut vitsit vaikuttavat päällisin puolin harmittomilta ja leikkillisiltä, niiden sisältämät yksipuoliset kuvaukset naapurikansoista vahvistavat myös erontekoja, joiden varaan eriarvoistava rotujärjestelmä voi nojata. Näennäisesti viattomakin vitsit ovat olennainen osa laajaa rassistista ryhmien välistä hierarkiaa.

Kuva: Katja Kiiskinen

Meille saa tulla

PYKÄLIÄ JA PUHEENVUOROJA

Keskustelua rasismista ja maahanmuutosta peilataan usein niin Suomen rikoslakiin, kansainvälisiin sopimuksiin kuin Suomen sosiaalipolitiikkaankin. Seuraavissa kirjoituksissa pohditaan maahanmuuton tarpeellisuutta ja puretaan myös myyttejä maasta turvaa hakevien sosiaalietuuksista. Rasismi ja syrjintä ovat rikollista ja rikoslaissa tuomittua toimintaa. Rasismiin puuttumisessa ei siis ole kyse pelkästään hyvistä tavoista ja korrektista käytöksestä vaan rikosten torjunnasta. Rasistisena rikosta pidetään silloin, kun teko kohdistuu ryhmään tai sen jäseniin ihonvärin, syntyperän tai kansallisen tai etnisen alkuperän perusteella. Rasistisesta motiivista tehdyt rikokset ovat Suomessa rangaistavia, ja rasistinen vaikutin voidaan ottaa huomioon rangaistusta koventavana perusteena.

Seuraavissa kirjoituksissa eri asemista monikulttuurisuutta tarkastelevat kirjoittajat pohtivat myös samanlaisuuden, erilaisuuden ja vieraanvaraisuuden teemoja ja päätyvät esittämään kannanottoja rasismista vapaan Joensuun puolesta. Puheenvuoroissa hahmottuu käytännössä monia uskontoja ja elämäkatsomuksia yhdistävä kultainen ajatus siitä, että kaikkia pitäisi kohdella niin kuin toivoisi itseään kohdeltavan. Ketkä oikeastaan ovat meitä, mihin hyvinvointimme nojaa ja miten se turvataan kaikille?

Kai Markkula

HYVÄT ETNISET SUHTEET JA RASISMIN TILANNE JOENSUUSSA POLIISILAITOKSEN SILMIN

On olemassa selviä merkkejä siitä, että rasismien torjunnan tilanne Joensuussa ja koko Pohjois-Karjalan maakunnassa ei ole niin hyvä kuin sen pitäisi olla. Poliisin rasistisiksi luokittelemia tekoja on poliisin tietoon tullut tammi-kesäkuun 2010 aikana jo yhteensä kolmisenkymmentä. Ne ovat lähes kaikki vahingontekoja. Tavanomaisin teko on maahanmuuttajan auton renkaiden puhkominen. Tapahtumista suurin osa on kirjattu Joensuussa ja Kontiolahdella, mutta myös Nurmeksessa ja Lieksassa on kirjattu vastaavia ilmoituksia. Näiden rikostapausten lisäksi eri puolilla Joensuuta on liimattu muutamiin seiniin ja ikkunoihin monikulttuurisuutta vastustavia tarroja, joissa on viitattu patriootti.com -nettisivustoon.

Valtaosa rasistisiksi luokitelluista rikoksista on kirjattu maaliskuuhun taitteessa. Pääsiäisen seutuun ajoittui kaikkiaan seitsemän vahingontekoa, joista suurin osa oli ulkomaalaistaustaisten omistamien autojen renkaiden puhkomisia. Kahdesta etnisestä ravintolasta rikottiin ikkunoita ja toisen ravintolan pihalla ollutta autoa vahingoitettiin. Lieksassa 30.–31.3.10 tapahtuneet maahanmuuttajan autoon kohdistuneet vahingonteot on selvitetty, ja tekijät ovat myöntäneet tekonsa. Muiden tapaus-ten tekijät eivät ole vielä selvillä, mutta tekijät saattavat vihjeiden perusteella kuulua viime vuonna kartoitettuun 5–10 hengen ulkomaalaisvastaiseen joukkoon tai heihin liittyviin henkilöihin.

Rasistiset rikokset lisääntyivät Pohjois-Karjalassa ja erityisesti Joensuussa vuonna 2009 runsaasti edellisvuosiin verrattuna. Vuonna 2009 selvitettyjen rasististen rikosten tekijät kuuluivat pääosin edellä mainittuun joukkoon. Tekojen tekijöinä lienee yksittäisiä harrastajia, mutta mukana on myös järjestäytyneitä ja suunnitelmallista toimintaa. Selvimmin tilanne on muuttunut Lieksassa, jonne 2009 syksyn jälkeen on muuttanut toista sataa somalia. Somaliensa tulo katukuvaan ei miellytä kaikkia, ja varsin rasistisia näkemyksiä tuntuu löytyvän jokaisesta sosiaaliryhmästä.

Nyt tarvitaan tietoja maahanmuuttajista Suomessa

Poliisin tehtävä on selvittää tapahtuneet rasistiset teot ja toimia muutoinkin siten, että kenenkään ei tarvitse tuntea oloaan turvattomaksi etnisen alkuperänsä takia.

Poliisilaitos suhtautuu vakavasti rasistisiin tekoihin ja toimintaan, joista ongelmista Joensuussa on ikävää kokemusta 1990-luvun puolivälin vuosilta. Poliisilaitos on keskittänyt voimavaroja rasististen tekojen ja ilmiöiden selvittämiseen ja torjuntaan ja nostanut tämän toimintansa erityiseksi painopisteeksi.

Rasismiin pitää kuitenkin pystyä puuttumaan jo ennen kuin niistä tulee poliisiasi-oita. Kun poliisi puuttuu peliin, ollaan jo tietyllä tavalla myöhässä. Yleisessä suhtautumisessa maahanmuuttajiin tarvitaan muutos. Tällä hetkellä yleisessä poliittisessa keskustelussa on havaittavissa selvää maahanmuuttajavastaisuutta, ja sille tuntuu olevan varsin laajaakin kannatusta kansalaisten joukossa. Tämän vuoksi tarvitaan oikeaa ja asiallista tietoa maahanmuuttajista ja heidän asioistaan ja sen tiedon jatkuva toistamista. Kysymyksiä, joihin kaivataan vastauksia ja keskusteluja, ovat esimerkiksi kysymykset siitä, paljonko maahanmuuttaja saa yhteiskunnan rahaa, onko maahanmuuttajilla valtaväestöä parempia taloudellisia etuja ja tarvitaanko Suomessa ulkomaalaista työvoimaa.

Poliisilaitos mukana ennalta estävässä toiminnassa.

Joensuun 1990-luvun vaikeiden rasismivuosien myötä kehitettiin uusia ennalta estävän toiminnan muotoja erityisesti lasten ja nuorten tilanteen parantamiseksi. Kouluissa on toimivat oppilashuoltoryhmät, joiden työskentelyyn myös poliisi osallistuu ja joissa myös rasistiin asioihin puututaan. Poliisi on nimennyt kaikkiin oppilaitoksiin nimikkokoulupoliisit osana valtakunnallista linjausta. Poliisilaitoksella on oma Nuorten tiimi, jossa kaksi poliisia, kaupungin sosiaalityöntekijä, erityisnuorisotyöntekijä ja sosiaaliohjaaja tekevät moniammatillista verkostoyhteistyötä lasten ja nuorten asioissa.

On täysi syy uskoa, että näillä toimintamuodoilla on pystytty vaikuttamaan ennalta myös rasistiseen toimintaan ja muuttamaan oireilevien lasten elämänsuuntaa. Valitettavaa vain on, että monessa tapauksessa lapset näyttävät toistavan kotoaan oppimaansa maahanmuuttajavastaisuutta.

Mikä on rasistinen rikos?

Varsinaiseksi rasismirikokseksi on rikoslaisissa määritelty syrjintä (RL 11:11): ”Joka elinkeinotoiminnassa, ammatin harjoittamisessa, yleisöpalvelussa, virkatoiminnassa tai muussa julkisessa tehtävässä taikka julkista tilaisuutta tai yleistä kokousta järjestettäessä ilman hyväksyttävää syytä ...3) asettaa jonkun ilmeisen eriarvoiseen tai muita olennaisesti huonompaan asemaan rodun, kansallisen tai etnisen alkupe-
rän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen, perimän, vammaisuuden tai terveydentilan taikka uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan tai muun näihin rinnastettavan

seikan perusteella, on tuomittava, jollei teko ole rangaistava työsyrintänä tai kiskonnantapaisena työsyrintänä, *syjinnästä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.”

Kaikki muutkin rikokset, muun muassa pahoinpitely, vahingonteko tai kunnianloukkaus, voivat tulla arvioitaviksi rasistisina tekoina, ja niihin on rikoslaissa määrätty sovellettavaksi koventamisperuste (RL 6:5 4 kohta): ”rikoksen kohdistaminen kansalliseen, rodulliseen etniseen tai muuhun sellaiseen kansanryhmään kuuluvaan henkilöön tähän ryhmään kuulumisen perusteella”. Teon rasistinen motiivi on kuitenkin kyettävä osoittamaan ja selvittämään esitutkinnassa.

Mikä on rasismia?

Yksi rasismin määrittely löytyy Suomen valtion vuonna 1970 ratifioimasta YK:n kaikenlaisen syrjinnän poistamista koskevasta kansainvälisestä yleissopimuksesta. Sen mukaan rotusyrjinnällä tarkoitetaan: ”kaikkea rotuun, ihonväriin, syntyperään tahi kansalliseen tai etniseen alkuperään perustuvaa erottelua, poissulkemista tai etuoikeutta, jonka tarkoituksena tai seurauksena on ihmisoikeuksien ja perusvapauksien tasapuolisen tunnustamisen, nauttimisen tai harjoittamisen mitätöiminen tai rajoittaminen poliittisella, taloudellisella, sosiaalisella, sivistyksellisellä tai jollakin muulla julkisen elämän alalla.”

Oikeustieteiden tohtori Timo Makkonen on määritellyt rasismin seuraavasti: ”Rasismia ovat sellaiset uskomukset ja toiminnot, jotka pohjautuvat ajatukseen ihmisryhmien perustavanlaatuisesta kulttuurisesta ja/tai biologisesta erilaisuudesta, ja jotka oikeuttavat ihmisryhmien negatiivisen kohtelun tällä perusteella.”

Rasismiksi määritellään sekä kansainvälisten sopimusten, Suomen lainsäädännön että tutkijoiden piirissä yleensä nykyään myös kulttuurirasismi. Lisäksi puhutaan vaikeasti havaittavasta piilorasismista. Kaikki ihmisten turvallisuutta ja hyvinvointia edistävä toiminta on työtä rasismia vastaan.

Jussi Ronkainen

OMAN KYLÄN POJAT JA 61 EUROA - MUUTAMA MAININTA EPÄTIETOISILLE

Mietin pitkään, mitä kirjoittaisin rasismista ja siihen puuttumisesta. Poliisipäällikkö Kai Markkulan kirjoitus tässä kirjassa sai minut unohtamaan pohdinnat yhdenvertaisuuden ja rasismin teoreettisesta ja käsitteellisestä hahmottamisesta ja tarttumaan hänen esiin nostamiinsa konkreettisiin kysymyksiin. Markkulan näkemyksen mukaan ihmiset ovat epätietoisia siitä, ”paljonko maahanmuuttaja saa yhteiskunnan rahaa, onko heillä valtaväestöä parempia taloudellisia etuja tai tarvitaanko Suomessa ulkomaalaista työvoimaa”.

On hälyttävää, jos ihmiset elävät tällaisessa epätietoisuudessa. Maahanmuuttoa vastustetaan usein kulttuurisiin tai taloudellisiin syihin vedoten. Oman työpaikan menetys, pieni eläke tai perustoimeentulotuen varassa eläminen yhdistettynä huhupuheisiin yhteiskunnan varoilla elävistä maahanmuuttajista kääntyy helposti maahanmuuttovastaisuudeksi. Monet antavat tämän vuoksi myös rasismille hiljaisen hyväksyntänsä. Turhautumisen keskellä olisi kuitenkin syytä pitää järki päässä ja miettiä, ketä syyllistää: Kenen eläke on pienentynyt maahanmuuton seurauksena, kenen perustoimeentulotuki on uhattuna maahanmuuttajien takia? Tai toisinpäin, kenen eläke tai toimeentulotuki nousisivat, jos Suomeen tulisi vähemmän maahanmuuttajia? Ovatko ihmiset menettäneet työnsä sen takia, että Pohjois-Karjalaan on muuttanut ulkomaalaisia, vai sen takia, että yritykset ovat siirtäneet toimintansa ulkomaille?

Usein maahanmuuttoon linkittyvät termit menevät sekaisin. Maahanmuuttajia ovat kaikki ne, jotka eivät ole syntyneet maassa. Toisaalta maahanmuuttajia ovat myös kaikki ulkomaille muuttaneet ja Suomeen palaavat henkilöt. Iso osa Suomeen tulevista maahanmuuttajista onkin jo tullessaan Suomen kansalaisia. Etenkin EU:n alueen ”työperäiset maahanmuuttajat” tulevat ja menevät vapaasti Suomen rajojen yli riippumatta siitä, vastaako joku yksittäinen kansalainen toimittajan kysymykseen: ”ei, Suomen ei tule ottaa lisää maahanmuuttajia”. Koska monet ovat tajunneet tämän, he ovat siirtäneet kritiikkinsä kärjen niihin noin viidesosaan Suomeen tulevista ”humanitaarisista maahanmuuttajista”, joiden liikkumista voidaan säännellä: kiintiöpakolaisiin ja turvapaikanhakijoihin. Kiintiöpakolaiset tulevat YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n kautta. Heidän tulonsa perustuu sopimukseen, joihin Suomi on sitoutunut osana kansainvälistä yhteistyötä. YK on kartoittanut heidän avuntarpeensa, ja Suomi valikoi itse, mistäpäin maailmaa se ottaa kiintiöpakolaisia. Kiintiöpakolaisten tulo ei

herätä suurta vastustusta – kenen mielestä Suomella ei ole varaa vastaanottaa yhtään henkensä puolesta pakenevaa ihmistä? Kuka on sitä mieltä, että Suomen tulee irtisanoutua YK:n kansainvälisistä sopimuksista ja yhteistyöstä? On tärkeää korostaa, että turvapaikanhakijoista valitaan ne, jotka ovat oikeasti apua ja turvaa tarvitsevia. Yhtä lailla keskeistä on huomata, että Suomen järjestelmää ja sosiaaliturvaa ei käydetä hyväksi. (Toisaalta: kukapa sitä ei käyttäisi hyväkseen?) Samoin tulee huomioida, että tärkeämpää kuin ottaa vastaan pakolaisia on vaikuttaa kansainvälisen yhteisön ja kehitysyhteistyön kautta niin, että pakolaisten lähtömaiden tilanne paranisi niin, ettei niistä tarvitsisi lähteä. Näiden asioiden painottaminen ei kuitenkaan voi olla yhteydessä siihen, että tällä hetkellä apua tarvitsevia ihmisiä ei voitaisi ottaa Suomeen.

Turvapaikanhakijat hakevat Suomesta pakolaisstatusta itse, ja suurin osan heidän hakemuksistaan hylätään. Oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden sosiaalisista etuuksista ja työhaluttomuudesta vallitseekin sitten viljejä huhuja, joita on hyvä oikaista. Turvapaikanhakijoilta on työnteko kielletty ensimmäisen kolmen kuukauden aikana. He voivat asua vastaanottokeskuksessa ilmaiseksi ja saavat rahaa 292 euroa kuukaudessa, mikä on 30 prosenttia pienempi summa kuin minimitoimeentulotuki Suomessa. Tällä rahalla maksetaan ruoat, vaatteet, hygieniat ja matkustus. Jos vastaanottokeskus tarjoaa ateriat, toimeentulotuesta otetaan pois 79 prosenttia, ja tällöin käteen jää 61 euroa kuukaudessa. On syytä kysyä: tähänkö suomalainen yhteiskunta kaatuu? Tästäkö pitää olla kateellinen, tätäkö pitää vastustaa? Eikö karjalaisilla pitäisi nimenomaan olla empatiakykyä ihmisille, jotka ovat joutuneet lähtemään kotiseudultaan pakon edessä?

Pohjois-Karjala ei itse tulisi toimeen ilman kansallisia tulonsiirtoja ja EU:n tukia. Turvapaikanhakijoidenkin kulut maksaa valtio. Kaikkien pohjoiskarjalaisten ja joensuulaisten tulisi tehdä kaikkensa, jotta maakunta olisi usealla osa-alueella nykyistä vahvempi. Pohjois-Karjala tarvitsee uusia ihmisiä, ideoita, yrityksiä ja sijoituksia. Kukaan ihminen ei saa työpaikkaansa takaisin vastustamalla maahanmuuttoa ja hyväksymällä rasismia. Asia taitaa olla juuri päinvastoin: ainoa ratkaisu on kansainvälisyyden ja siten myös maasta- ja maahanmuuton lisääminen. Tähän liittyy myös ulkomaisen työvoiman tarve. Suomessa on aloja, joissa suomalaisen työvoiman korvaaminen ulkomaisella on lähinnä epätoivoista ja lyhytnäköistä pyrkimystä kulujen karsimiseen, mutta toisaalta on paljon aloja, joilla työvoimaa ei vain ole riittävästi. Ketkä vaihtavat vanhusten vaivat? Paikoin ulkomaalaiset työntekijät tuovat mukanaan myös asiantuntemusta, jota Suomessa ei vielä riittävästi ole.

Kaikkien, joita ärsyttää ja pelottaa se, että ympärille tulee ihmisiä, jotka puhuvat vierasta kieltä ja jotka näyttävät ja käyttäytyvät oudosti, tulisi tiedostaa, että ”omin voimin” ei oikein ole pärjätty. Pohjoiskarjalainen nurkkakuntaisuus rajoittuu usein erotteluun ”oman kylän poikiin” ja ”junantuomiin”. Tästä näkökulmasta ulkomaalaispelko näyttäätyykin lähes loogiselta siirtymältä. Ulkomaalaisia pelkäävien on kuitenkin hyvä tietää, että pätevä tapa tarkastella sitä, ketkä ovat geneettisesti lähinnä ”meitä”, on katsoa, keillä on eniten samoja perinnöllisiä sairauksia. ”Vain omien kanssa elämisestä” syntyy pitkällä tähtäyksellä vain suuria ongelmia.

Omien kanssa elämisen korostaminen liittyy kuitenkin yleensä enemmän kulttuuriin kuin biologiseen perimään. Onko joku maahanmuuttaja sitten vaatinut karjalaisten perinteiden lopettamista? Vai onko pikemminkin niin, että maahanmuuttajista löytyvät usein ainoat karjalaisen kulttuurin ylläpidon ymmärtäjät? Hehän ovat usein joutuneet kyseenalaistamaan nämä asiat ja oppineet siten ymmärtämään, kuinka tärkeää omien kulttuuriperinteiden vaaliminen on sille, että omaksuu ja pitää muitakin kulttuuriperinteitä arvokkaina ja yhdenvertaisina. Kaikkien suomalaisuuden ja karjalaisuuden puolustajien tulisi muistaa, että varmin keino tuhota oma kulttuuri on pitää sitä puhtaana ja muuttumattomana. Kuinka moni maahanmuuttaja on vaatinut, että suomalaisten täytyy luopua italoiskelmien laulamisesta japanilaisessa karaokessa nauttien biisien välissä pullon perussuomalaista sinebrychoffia tai tilaten ihan vain supisuomalaista kahvia? Pitääkin käydä katsomassa, josko kahvipuu olisi jo tuottanut uutta satoa.

Kaikesta voi tehdä ongelman niin halutessaan ja kaikkea voi vääristää haluamallaan tavalla. Olisi esimerkiksi törkeää kysyä, kannatko maahanmuuttoa, jos se lisää lukutaidottomia sosiaalipummeja, kunniamurhia ja naisten oikeuksien alistamista. En tietenkään kannata, mutta ei siitä voi vetää johtopäätöstä, että maahanmuutto aiheuttaa pääasiassa ongelmia. Yhtä lailla pöyrityttävää olisi kysyä, haluatko ylläpitää suomalaista kulttuuria, koska se on tuottanut järkyttävän määrän alkoholisteja, sosiaalipummeja, perheväkivaltaa ja häpeän vuoksi perheensä tappaneita ”kunniamurhaajia”. Suomalaista omaleimaista kulttuuria, toimivia yhteiskunnallisia instituutioita ja taloudellista hyvinvointia ei olisi rakennettu eikä pystyittäisi ylläpitämään tai kehittämään ilman kansainvälistä yhteistyötä ja ihmisten maasta- ja maahanmuuttoa. Maahanmuutosta voi tulla ongelma suomalaisessa yhteiskunnassa vain, jos tulijoita pidetään pelkästään talousrationaalisen logiikan mukaisena työvoimana eikä tasaveroisina ”kanssalaisina” suomalaisessa yhteiskunnassa. Maahanmuutosta voi syntyä ongelmia, jos tulijoihin suhtaudutaan pelkästään apua tarvitsevinä raukkoina eikä tulevaisuuden yhteiskunnan rakentajina, tai jos heidän integroitumisyrityksensä torpedoidaan alkuunsa ennakkoluulojen perusteella.

Tiina Tolvanen

KAIKKIEN KANSSA ON TULTAVA TOIMEEN

Rasismista on vaikeaa kirjoittaa syyllistymättä itse syrjintään rasisteja kohtaan. Rasismissahan on kyse toiminnasta, jossa ihmistä kohdellaan eriarvoisesti hänen ominaisuuksiensa, tapojensa tai fyysisten piirteidensä vuoksi. Tiukasti tulkiten tuomitsemalla rasismiin syyllistyy rasismiin. Tuomitsematta on kuitenkin vaikea olla. Ainakin minä tuomitsen toiminnan, jossa yön hämärissä tuhotaan itsensä työllistävien ihmisten mahdollisuudet oman elinkeinonsa harjoittamiseen. Miksi meitä tummaihoisempi ei saa pyörittää yritystoimintaa ja tuoda sitä kautta taloudellista hyvinvointia tähän maakuntaan? Miksi hänen liikkeensä ikkunat pitää rikkoa? Miksi kansainvälinen opiskelija ei saa rauhassa kävellä kaduillamme ja mahdollistaa pohjoiskarjalaisen nuoren pääsyn kansainväliseen vaihtoon maailmalle? Miksi ulkomaalaistaustaisten ihmisten autoja on särjettävä ja fyysistä koskemattomuutta loukattava? En ymmärrä rasistisia huligaaneja – en, vaikka heidän lapsuutensa olisi ollut kuinka ankea ja vaikka he olisivat olleet kuinka kiusattuja koulussa.

Saako suomalaista pahoinpidellä ja hänen omaisuutensa rikkoa, kun hän jättää kotimaamme kamaran? Ihan vain sen vuoksi, että hän on ulkomaalainen tai useimmiten vaaleaihoinen. Toivon totisesti, että lukuisat maakuntamme elinkeinoelämän, tieteen ja taiteen edustajat saavat kulkea kansainvälisissä tehtävissään rauhassa ja koskemattomina. Samaa toivon myös kaikille tavallisina turisteina tallaaville, aurinkorannikoista tai kaupunkilomasta nauttiville pohjoiskarjalaisille. Jos me saamme mennä ja tulla maailmalla, sama oikeus lienee myös maailman ihmisillä meille päin?

Kuka meistä on puhdasrotuinen suomalainen tai pohjoiskarjalainen? Omista, edeltävistä sukupolvistani löytyy niin olofeja kuin olgiakin - lienee geenikartassani vivahteita niin länteen kuin itäänkin. Vilkkaampaakin tuo geenien vaihto olisi aikojen saatossa saanut olla, sillä olisin oikein mielelläni ilman itäsuomalaista tautiperimää sydän- ja verisuonitauteineen.

Se, että joku ei ole syntyjuuriltaan suomalainen, ei tee hänestä muita parempaa ihmistä, muttei myöskään huonompaa. ”Muunmaalaisissa” on sekä mukavia että vähemmän mukavia ihmisiä, nujakoivia, rötösteleviä, ahkeria ja rauhaa rakastavia – ihan kuten meissä suomalaisissakin. ”Kaikkien kanssa ei tarvitse olla kaveri, mutta kaikkien kanssa on toimeen tultava”, näin äiti aikoinaan opetti.

Janna Puumalainen

MONIKULTTUURINEN KAUPUNKI ON HAUSKA

Harva Joensuun keskustassa asuva mieltää Joensuuta rajakaupungiksi. Kuntaliitosten seurauksena Joensuulla on kuitenkin 29 km yhteistä rajaa Venäjän kanssa. Keski-Euroopan vilkkaaseen rajojenylityselämään tottuneelle meidän rajamme on outo ja jyrkkä. Kun olin pieni, raja oli kokonaan suljettu. Sen yli ei kuljettu, eikä Joensuussa näkynyt venäläisiä. Muutos on tapahtunut hiljalleen parinkymmenen viimeksi kuluneen vuoden aikana. Rajamme ei kuitenkaan ole vielä arkipäiväistynyt samalla tavalla kuin rajat Keski-Euroopassa, missä raja usein merkitsee vyöhykettä, jota sävyttää kielen, kulttuurin, tavarain ja palvelujen vaihdon sekamelska. Näillä dynaamisilla vyöhykkeillä on teorioissa monta nimeä, mutta me olemme vasta matkalla tähän maailmaan. Ehkä tällä tietyllä eristäytyneisyydellä on suhde erilaisuuden pelkoon ja rasismiinkin.

Työskentelen Joensuun kaupungin kulttuuritoimessa. Kulttuurityö on monella tapaa kiitollinen työkenttä, koska se mahdollistaa monikulttuurisuuden positiivisen esiin tuomisen. Kukaan ei ole valittanut venäläisestä, saksalaisesta, ranskalaisesta tai unkarilaisesta elokuvaviikosta eikä Ilosaarirockin kansainvälisistä bändeistä tai Joensuun kaupunginorkesterin ulkomaalaisista kapellimestarivieraista. Kevään 2011 Joensuun musiikkitalvi -tapahtuman teemamaata Italiaa on tervehditty hyvänä ideana. Mannerheimin lastensuojeluliiton Mukulakadulle järjestämä venäjänkielinen lastentoiminta on löytänyt kävijöitä. Petroskoin suomalaisen teatterin viimeisin esitys Joensuussa oli loppuunmyyty ja Petroskoin/Karjalan Tasavallan Sinfonian konsertti suosittu. Uskon, että tällaisten positiivisten kokemusten mahdollistaminen omalta pieneltä osaltaan tukee Joensuuta kehittymään mielenkiintoiseksi ja monikulttuuriseksi kaupungiksi.

Joensuun kaupunginorkesteri on Joensuun monikulttuurisimpia työyhteisöjä: Lähes 20 prosenttia työntekijöistä on ulkomaalaistaustaisia. Muusikkojen yhteisö on laaja ja kansainvälisyys tärkeä osa ammattikulttuuria. Lieneekö tämä syynä siihen, etten ainakaan toistaiseksi ole törmännyt ongelmiin, joilla voisi ajatella olevan rasis-tinen tausta?

Museoissa kehitetään monikielistä opastusta vierailijoille. Carelicumin kulttuuri-historiallinen museo ja taidemuseon Suomen taiteen kokoelmat ovat hyvä perehdytys suomalaiseseen kulttuuriperintöön. Joensuun seutukirjastosta lainataan runsaasti

venäjänkielistä kirjallisuutta. Muunkielistäkin aineistoa on, ja sitä hankitaan kysynnän mukaan. Yhteistyötä tehdään myös suurlähetystöjen kanssa. Esimerkiksi Kiinan suurlähetystö on lahjoittanut huomattavan määrän kiinankielistä kirjallisuutta. Joensuun taidemuseossa on Suomen merkittävin kiinalaisen taiteen kokoelma. Kontiolahden kirjasto kuuluu Joensuun seutukirjastoon, ja se on ensimmäisiä paikkoja, joissa Kontiolahdella sijaitsevien vastaanottokeskusten asiakkaat saavat kosketuspintaa suomalaiseen kulttuuriin.

Rockbridge -hankkeessa rahoitettiin joensuulaisten bändien vierailuja Petroskoihin ja petroskoilaisten esiintymisiä Joensuussa. Kaupungin nuorisotoimi on jatkuvasti mukana hankkeissa, joissa nuoret liikkuvat rajan yli puolin ja toisin. Toiminnan teemana ovat välillä luonnonsuojelu, partio ja liikunta, välillä esittävä taide ja rap-musiikki. On vaikeaa kuvitella parempaa asennekasvatustyötä kuin nuorten kohtaamisia mahdollistava toiminta tässä rajan pinnassa.

En ole vielä ollut työnantajana tilanteessa, jossa vakituista tehtävää olisi hakenut varteenotettava ulkomaalaistaustainen hakija. Sen sijaan olemme tietoisesti etsineet muun muassa venäjänkielen osaajia määräaikaisten työ- ja harjoittelusuhteiden kautta, ja yhä useampi maahanmuuttajataustainen hakija on saanut onnistuneesti työkokemusta.

Olen itse elänyt kahdeksan vuotta maahanmuuttajana pääasiassa Keski-Euroopassa ja lähes vuoden myös Etelä-Afrikassa. Olen saanut mennä ja toimia vapaasti. Tämänkin vuoksi on luonnollista, että myös meille saa tulla ja meillä saa olla. Me saamme ja voimme olla ylpeitä kulttuuristamme. Niin saavat kaikki muutkin. Eikä se ole keneltäkään pois.

Jarkko Riikonen

MEILLE SAA TULLA!

Olen kasvanut oman nuoruuteni Keski-Suomessa pienellä paikkakunnalla, missä kaikki tunsivat toisensa. Nuorena tunsin ahdistavana ajatuksen, että kaikki kylänväki tuntee ja tietää asiasi, joskus jopa sinua paremmin. Nuoren miehen mielessä ei muotoutunut kuvaa siitä, että olisimme kaikki olleet kylällä samanlaisia, päinvastoin, etsimme toisistamme kaikki mahdolliset ja mahdottomatkin erot ja pureuduimme niihin. Paitsi että olimme tarkkoja kyläläisten suhteen, olimme myös pelokkaan uteliaita ulkopaikkakuntalaisten suhteen. Ei nyt ehkä turpaan lyöty, muttei juuri tervetulojakaan huudeltu. Tähän liittyi vielä se, että naapuripaikkakunnan asukkaiden kanssa ei kuulunut olla väleissä, ystävyys-suhteista puhumattakaan.

Kesällä 1992 olin kesätoissa Israelissa. Vaikka samalla kibbutzilla oli töissä muitakin suomalaisia, vietin kesän lähinnä kansainvälisessä seurassa. Loppukesällä teimme retken Välimeren rannalle, Gazan lähistölle. Tuolla hiekkarannalla tapasin sattumalta muita suomalaisia ja sain puhua suomea, eikä minun tarvinnut koko ajan selitellä kulttuurillisia seikkoja. Tuolloin koin vahvan ”herätyksen” samanlaisuuteen. Tuolloin parikymppisenä ajattelin, että me suomalaiset olemme loppujen lopuksi keskenämme samanlaisia. Meillä on yhteinen kieli ja kulttuuri, ja käytännöllisesti katsoen näytämme samalta. Itselleni tämä oli merkittävä asia, sillä aiemmin kotimaassa mieltäni vaivannut erilaisuuden tunne jäi pois ja koin olevani samanlainen kuin muut. En parempi, en huonompi, vaan samanlainen.

Tuosta samanlaisuuden ymmärryksen oivalluksesta on kohta kulunut 20 vuotta. Näiden vuosien saatossa olen saanut kohdata lukemattomia suomalaisia ja ulkomalaisia ihmisiä. Nuoruusvuosieni jälkeen olen saanut oppia kokemuksen kautta, että itse asiassa me kaikki ihmiset olemme samanlaisia keskenämme. Ei ole merkitystä sillä, missä maassa olet syntynyt tai kasvanut tai mikä ihonvärisi tai äidinkielesi on. Merkittävämpää on, kuka sinä olet. Eräs itseäni nuorempi ystäväni kertoi omasta, jo iäkkäästä ystävästään. Ystäväni oli ihmetellyt tälle, miten he voivat olla ystäviä suuresta ikäerostaan huolimatta. Iän tuomalla viisaudella tämä ystävä oli vastannut: ”Eihän sielulla ole ikää”. Itse kukin meistä määrittelee sielun omalla tavallaan, mutta itse uskon, ettei sillä ole (paitsi ikää) myöskään väriä tai kansalaisuutta ja kieltä. Olen ollut onnekas, sillä olen saanut kokea sielujen sympatiaa useiden eri ihmisten kanssa. Osa parhaista ja merkittävimmistä ihmissuhteistani on solmittu ulkomailla asuvien ihmisten kanssa.

Itse olen saanut kokea vieraanvaraisuutta eri puolilla maailmaa, kaikenlaisten ihmisten keskuudessa. Jokainen ihminen ansaitsee mahdollisuuden näyttää toisille, kuka hän henkilökohtaisesti on. Ihmistä ei tule kiittää tai tuomita ulkonäön vaan hänen tekojensa mukaan. Haluan toivottaa kaikki tervetulleiksi Joensuuhun, Pohjois-Karjalaan ja Suomeen. Uskon, että ”niin metsä vastaa kuin sinne huudetaan”. Yleensä ihminen saa juuri sen verran kuin on itse valmis antamaan. Ystävällinen hymy tai iloinen tervehdys ei maksa mitään, eikä se myöskään kulu käytössä.

Meille saa tulla!

Kuva: Iiris Tuononen

"HUONEENTAULU"

Monet "en ole rasisti, mutta" -ihmiset tuntuvat olevan epävarmoja siitä, mikä tekee ihmisestä rasistin ja mikä ei. Rasismin vastustajat ajattelevat, että kaikkia ihmisiä tulisi kohdella lähtökohtaisesti samanarvoisina ja yhdenvertaisina ja että jokaista tulisi kohdella yksilöllisesti hänen tekojensa perusteella. Rasismin puolesta puhujan mielestä näin ei tarvitse tehdä.

Rasismia siis ON esimerkiksi se,

että uskoo ja kertoo turvapaikanhakijoiden käyttävän suomalaista sosiaaliturvaa hyväkseen,

että uskoo ja kertoo jonkin kansallisen tai uskonnollisen ryhmän olevan uhka suomalaiselle yhteiskunnalle tai

että ei ota ihmistä töihin sen takia, että hän kuuluu johonkin etniseen ryhmään, ja keksii tekosyyksi sen, että hänellä on aiempi näpistystuomio.

Rasismia EI ole esimerkiksi se,

että tietää jonkun turvapaikanhakijan käyttävän sosiaaliturvaa hyväkseen ja syyttävän kaikista epäonnistumisistaan suomalaisten rasismia ja että haluaa puuttua tähän,

että on eri mieltä joidenkin ihmisten ylläpitämien kulttuuristen tapojen hyväksyttävyydestä tai

että ei ota ihmistä töihin sen takia, että hän on varastanut, riippumatta hänen etnisestä taustastaan.

Monia asioita ei tarvitse hyväksyä tai edes sietää. Jokaisen olisi kuitenkin äärimmäisen tärkeää miettiä, miksi hän ajattelee niin kuin ajattelee. Perustuvatko ajatukset ja mielipiteet todellisiin faktoihin vai huhupuheisiin, kyseenalaistamattomiin ennakkoluuloihin ja yleistyksiin, joilla pönkitetään omaa hataraa turvallisuuden tunnetta ja joilla vastustetaan kaikkea uutta ja erilaista?

KIRJOITTAJAT

Ebot, Mathias, *tutkija*, Itä-Suomen yliopisto.

Harinen, Päivi, *yliopistonlehtori*, Itä-Suomen yliopisto, *kaupunginvaltuutettu*.

Herranen, Jatta, *kehitysjohtaja*, Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä.

Joro, Tuula, *opiskelija*, Itä-Suomen yliopisto.

Kivijärvi, Antti, *tutkija*, Nuorisotutkimusverkosto.

Koponen, Riitta-Liisa, *erityisopettaja*, Joensuun kaupunki.

Markkula, Kai, *poliisipäällikkö*, Pohjois-Karjalan poliisilaitos.

Minguet, Alain, *puheenjohtaja*, Joensuun seudun monikulttuurisuusyhdistys ry.

Nevalainen, Terhi, *artikkelitoimittaja*, sanomalehti Karjalainen.

Puumalainen, Janna, *kulttuurijohtaja*, Joensuun kaupunki.

Puuronen, Vesa, *yliopistonlehtori*, Itä-Suomen yliopisto.

Rannikko, Anni, *opiskelija*, Itä-Suomen yliopisto.

Riiheläinen, Janne, *copy*, kansalaisaktivisti.

Riikonen, Jarkko, *erityisnuorisotyöntekijä*, Joensuun kaupunki.

Ronkainen, Jussi, *yliopettaja (vs.)*, Humanistinen ammattikorkeakoulu,
Joensuun kampus.

Sotkasiira, Tiina, *tutkija*, Itä-Suomen yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos.

Souto, Anne-Mari, *projektipäällikkö*, Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä.

Tolvanen, Tiina, *toimitusjohtaja*, Pohjois-Karjalan kauppakamari.

Öngörür, Gazale, *opiskelija*, Itä-Suomen yliopisto.

Kuva: Reetta Niskanen

MEILLE SAA TULLA
meillesaatulla.net

2010-vuoden alussa Joensuussa havahduttiin siihen, että rasististen rikosten määrä oli nousussa ja moni kaupungin asukas eli pelon sävyttämää arkea. Tämän päivän Joensuussa toimii kuitenkin myös useita rasisminvastaisia järjestöjä ja yhteisöjä. Monet kaupunkilaiset ovat sitä mieltä, että rasismi on tuomittava sen kaikissa muodoissa. Julkisessa keskustelussa antirasistinen toiminta jää usein vähemmälle huomiolle, minkä vuoksi rasismi ja maahanmuuton vastustaminen voivat vaikuttaa yleisemmiltä kuin ne todellisuudessa ovatkaan.

Tämä julkaisu on osa rasisminvastaista Meille saa tulla -kansalaiskampanjaa. Kirjoittajien näkökulmat aiheeseen vaihtelevat, yhteistä on pyrkimys tunnistaa ja nimetä rasismiin eri ulottuvuuksia. Kirjan tavoitteena on antaa välineitä ymmärtää, mistä rasismissa on kyse ja toisaalta herättää pohtimaan tapoja puuttua rasismiin. Se on anti-rasistinen puheenvuoro kaupungista, josta julkisuudessa esitellään lähes ainoastaan sen pimeää ja pelottavaa puolta.

ISBN 978-952-61-0283-2

MEILLE SAA TULLA

meillesaatulla.net